

რედაქციის მისამართი: ვაჟა-ფშაველას ქუჩა, თბილისი.
10 საათ. შუადღის
1 საათამდე, და სა-
ღამოს: 6 საათ. 7 სა-
ათამდე.

მუშაობა

ქვეყნის მშენებლის უზრუნველყოფის

№ 38.

კვირის, 30 ოქტომბერი 1905 წლისა.

№ 38.

კვირის, 30 ოქტომბერს დილის 10 საათსე,

ნაპალადევში დანიშნულია

სახალხო მიტინგი

შესახებ გურიის ესლანდელი მდგომარეობისა

მუშათა ორგანიზაცია.

შინაარსი: გურია განსაცდელშია. — რუსეთის რევოლუცია და 17 ოქტომბრის მანიფესტი, ფ. მახარაძისა. — სხვადა-ხვა ამბებ. — დღიური, შ. შ. — ისა. — რუსეთი. — კომუნისათვის დახოცილები. ა. არნუხი, თარგმანი კუპილონისა. — ეროვნული განხეთქილება და საერთაშორისო პროლეტარიატი, ფარისა. — 22 ოქტომბერს მომხდარი სისხლის ღვრა — კორესპონდენციები.

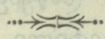
გურია განსაცდელშია!

სულ გულცივი უნდა იყოს ადამიანი, რომ დამშვიდებით ისმინოს ის, რასაც დღეს გურიის შესახებ ამბობენ და გაზეთებში წერენ. მეტათ ამაღლებული ცნობები მოდის ჩვენი ქვეყნის ამ პატარა, მაგრამ მეტის მეტათ შესანიშნავი კუთხიდან. თუ ამ ცნობებს დაუჯერეთ, გურიაში საერთო აჯანყება უნდა იყოს, რომ გურულებს ვითომც შეიარაღებული თავდასხმაც უნდა მოეხდინოთ და ვითომც ადგილობრივი ჯარი და მთავრობა დაეტყვევებინოთ. რამდენათ მართალია ეს, ამის განსჯაში ჩვენ აქ ვერ შევალთ, ვინაიდან ნამდვილი და სწორი ცნობები ხელში არა გვაქვს. შეგვიძლია ვთქვათ მხოლოდ ის, რომ გურიის დიდი განსაცდელი მოეწიეს, რომ შესაძლებელია დიდი სისხლის ღვრა მოხდეს. საქმე ის არის, რომ კავკასიის მთავრობას უკვე განკარგულება მოუხდენია გურია ჯარებით და თოფ-ზარბაზნებით ააფხოს. უკვე ყოველი მხრიდან იგზავნება იქ ჯარები. ყოველივე ეს საიდუმლოთ ხდება, ვითომც აქ არაფერიაო. რათ არა აცხადებენ საჯაროთ, რა სწადიათ, რა მიზანი აქვთ? ვის წინააღმდეგ გზავნიან ამოდენა ჯარებს გურიაში? ვის რა დაუშავეს გურულებმა?

მაგრამ რას ვამბობ? განა გურულებს დანაშაული არ მიუძღვით? ჰაი ჰაი რომ მიუძღვით და მერე როგორი! გურულების დანაშაული ის არის, რომ ისინი მთელი რუსეთის დღევანდელი განმათავისუფლებელი მოძრაობის სათავეში იდგნენ; იმათი დანაშაული ის არის, რომ იმათ ძლიერ მალლა უჭირავთ თავისუფლების დროშა! რუსეთის თვითმპყრობელ მთავრობისათვის ეს ხომ ისეთი მიუტყვევებელი შეცოდებაა, რომელსაც იგი არავის დაუსჯელათ არ შეარჩენდა. და მართლაც უკვე რამდენიმე წელიწადია, რაც მთავრობა თავგამოდებით იბრძოდა გურიაში რევოლუციონური ნაპერწკლის ჩასაქრობათ; იგი არავითარ სა-

შუალებას არ ზოგავდა, ოღონდ კი როგორმე ეს ნაპერწკალი ჩაეჭრა. ეს საშუალებები ჩვენ კარგათ ვიცით. ბ-ნ კრიმ-გირეის მოგზაურობამ გურიაში ეს ყველას აშკარათ დაანახავა. მაგრამ რას მიახწია მთავრობამ? იმას, რომ პატარა ნაპერწკალი დიდ ცეცხლათ გადაიქცა, რომელიც მზათაა ჩანთქას არსებული წესწყობილება. ტყუილა ნურავინ იფიქრებს, რომ გურულები ისე მსუბუქი ქკუის პატრონი იყვენ, რომ მთელი რუსეთის დღევანდელი წესწყობილების დასაცემათ იმათი აზრით მართო იმათი აჯანყება იქნება საკმარისი. პირიქით, გურულები დიდი ყურადღებით ადევნებდნენ თვალყურს რუსეთის მოძრაობას; ისინი გაფაციცებით კითხულობდნენ გაზეთებს, რომ ცოდნოდათ თუ რა ხდებოდა რუსეთში. ისინი პირველათ არასოდეს აჯანყებას არ ატებდნენ. ან კი ვის წინააღმდეგ უნდა აჯანყებულყვენ ისინი? ამ უკანასკნელ დროს გურულებმა ისე მოაწყვეს საქმე, რომ თავის საქმეებს თითონვე განაგებენ და ხელმძღვანელობენ; იმათ უკვე ჰქონდათ თავისი სასამართლო და თავისი პოლიცია. მთავრობის დაწესებულებებთან იმათ უკვე ყოველგვარი კავშირი გაწყვეტილი აქვთ. ხალხი არავითარ ძალადობას აღარ ხმარობდა, იგი უკვე მშვიდობიან შრომას ეწეოდა. რასაკვირველია, გურულებმა კარგათ იცოდნენ, რომ თურესეთში არსებული წესწყობილება ძირიანათ არ შეიცვლებოდა, იმათ ასეთ თავისუფლათ ცხოვრების ნებას არ მიცემდნენ, ეს ამიტომ ემზადებოდნენ. ემზადებოდნენ იმის დასაცემლათ და შესანარჩუნებლათ, რაც იმათ წვითა და დავით და გაქვირება-ვაებით მოიპოვეს. თავის მხრით არც ადმინისტრაციას ეძინა: იგიც, რა თქმა უნდა, იმაზე ფიქრობდა, რომ მოხერხებული დრო ხელში ეგდო და გურიის ხალხი საბრძოლველათ გამოეწვია მანამ, სანამ იგი შეიარაღდებოდა. ასეთ შემთხვევაში მთავრობისათვის ცოტა რამ არის საქირო, რომ უიარაღო ხალხს ჯარი მიუსიოს და ამოწყვიტოს, და იმავე დროს გამოაცხადოს, რომ იგი ამას ჩადის თვით ამოწყვეტილი ხალხის კეთილ-დღეობისათვის. ასეთი შემთხვევა ჰქონდა მთავრობას გურიის ხალხის ამოსაყლელათ ამ 6-7 თვის წინეთ, როცა იქ გენ. ალიხანოვი იქნა გაგზავნილი რამდენიმე ათასი ჯარის კაცით, ზარბაზნებით, ტყვიის მტყორცნელებით და ლაზარეთით. ეს იყო ნამდვილი ომის გამოცხადება. როგორც ოფიციალურათ იყო გამოცხადებული ასეთი სასტიკი ზომები იმიტომ იყო ხმარებული, რომ გურია რევოლუციონური პროპაგანდის ბუდეთ გადაიქცაო; რომ ეს პროპაგანდა იქ თანდათან ძლიერდებოდა, და ამიტომ საქიროა სახელმწიფოს კეთილდღეობისათვის მისი ძირიან-ფესვიანათ მოსპობაო. და აი გენ. ალიხანოვს ჯარის და არტილერიის საშუალებით უნდა შეესრულებია ეს მისია. უბრალო შემთხვევამ და უფრო კი თვით გურულების გონიერებამ გადაარჩინა მაშინ გურია ამ ხიფათს. მას შემდეგ რევოლუციონური მოძრაობა რუსეთში კიდევ უფრო გაიზარდა, თავისუფლება, რომლისა-

თვისაც გურულები ასე თავგამოდებით იბრძოდნენ, თითქმის მოპოვებული იქნა. და აი ამ დროს ჩვენ ვხედავთ, რომ გურიაში ათასობით და ათიათასობით ჯარების გაზავნას აპირებენ. რამ გამოიწვია ეს, რით აიხსნება ასეთი ამბავი? ჩვენ გვწამს, რომ გურიაში, როგორც ყოველგან დღეს, მოსალოდინელი იყო კერძო შეტაკება კაზაკებსა და ხალხს შორის. სად არ ხდება დღეს ასეთი შეტაკება? მაგრამ განა ეს საკმარისია იმისთვის, რომ მთელ გურულ ხალხს ომი გამოეცხადოს? მაგრამ გურიას სხვანაირათ უყურებენ; მთავრობას იგი მოსვენებას არ აძლევს; გურული ხალხი მისთვის კბილის მატლია, რადგანაც იგი რევოლიუციონურ მოძრაობას სათავეში უდგას, რადგანაც იქაური გლეხკაცობა მთელი რუსეთის გლეხკაცობის მოწინავე რაზმით ითვლება, და ამიტომ მთავრობა, როგორც ვამბობდით, ყოველგვარ შემთხვევით ისარგებლებს, რომ გურიაში აჯანყება გამოიწვიოს. მაგრამ ეს უგუნური ფიქრია. გურულების ამოქოვება თვით მთავრობას ჩააყენებს განსაცდელში. მთელმა ქვეყანამ იცის, თუ რას ემსახურება დღეს გურული ხალხი. წავიდა ის დრო, როცა განუკითხავათ შეიძლებოდა ხალხის ქლევად-ამიანოცვა. ის, ვისაც გონიერება აქვს და ვინც სახელმწიფო ინტერესებს მართლა მალა აყენებს, ასეთ საქმეს ვერ ჩაიდენს. ყოველ შემთხვევაში, ყველა აქტიურ საზოგადოებრივ ელემენტების მოვალეობაა, ის განსაცდელი, რაც დღეს გურიას ადგას, თავიდან ამორეზულ იქნას. ამი უომ ჩვენ, თავისუფლების სახელით, მოვუწოდებთ იმათ საქიროების დროს ყოველგვარი დახმარების აღმოსაჩენათ. დაყონება და სხვისი ლოდინი არ შეიძლება. დღეს მოქმედების დროა, და ვინც ამ მოქმედებას გაურბის, იგი საზოგადო საქმის მოღალატე ჩაითვლება. საქიროა მოქმედება და არა ლოდინი.

რუსეთის რევოლიუცია და 17 ოქტომბრის მანიფესტი.

იმ დროს, როცა რუსეთის მთავრობასა და რუსეთის ხალხს შორის აშკარა და დაუზოგველი ბრძოლა იყო გამართული, იმ დროს, როცა თითქმის მთელი რუსეთი სამხედრო ბანაკათ იყო გადაქცეული, და მთავრობის ყველა ჯურის და ყველა ხარისხის აგენტები, უკანასკნელი გოროდოვოიდან დაწყებული ვიდრე უპირველეს მინისტრამდე, ყოველ ფეხის ნაბიჯზე სასტიკათ დევნიდნენ და ახზობდნენ თავისუფალ აზრს, თავისუფალ სიტყვას, როცა პოლიცია და ჟანდარმერია სრულიად უმიზეზოთ და განუკითხავათ ატყვევებდნენ, აპატიმრებდნენ, აციმბირებდნენ და სახზობელაზე გზავნიდნენ საზოგადოების საუკეთესო წევრთ, როგორც პოლიტიკურ დამნაშავეთ, იმ დროს, როცა პოლიციელები, სალდათები და კაზაკები სრულიად უმიზეზოთ არა თუ შეურაცხყობას აყენებდნენ სრულიათ უდანაშაულო ხალხს, არამედ პირდაპირ სიცოცხლეს უსპობდნენ მას, იმ დროს, როცა ცენზორის ნება დაურთველათ სასტიკათ აკრძალული იყო უბრალო განცხადების დასტამბვაც კი, სწორეთ აი ამ დროს პეტერბურგიდან ელვასავით მოედვა მთელ რუსეთს ის ამბავი, რომ ნიკოლოზ მეორის მანიფესტის ძალით რუსეთის ხალხს ენიჭება „თავისუფლება სინიდისის, სიტყვის, კრების და კავშირის“, რომ ამიერიდან ხელშეუხებელი იქნება ადამიანის პიროვნება! რას ნიშნავს ეს? ნუ თუ ეს სინამდვილეა? გარშემო ომიანობის დროის წესები, გაძლიერებული დაცვა, შეიარაღებული ჯარი, პოლიციელები, კაზაკები, რომლებიც ყოველ წამს მზათ არიან ააოხრონ და გაანადგურონ ყოველივე და ნაგაიკების, ჩიშტების და ტყვიის საშუალებით გაფანტონ შე-

კრებილი ხალხი, და იმავე დროს კი მანიფესტი აცხადებს, რომ ამიერიდან „ხალხს უნდა მიენიჭოს მოქალაქობრივ თავისუფლების შეურყეველნი საფუძველნი, რომ ქვეყნისათ ხელუხლებელი იყოს ადამიანის პიროვნება, თავისუფლება სინიდისისა, სიტყვისა, კრებისა და კავშირისაო“. ან შეიძლება ეს დაცინვა იყოს, მწარე დაცინვა! არა და ათასჯერ არა! მაშ რა არის ეს? მაშ რას მოასწავებს ერთ და იმავე დროს თავისუფლების გამოცხადება და ამავე თავისუფლების საჯაროთ დარღვევა და შელახვა? ერთი მხრით ადამიანის პიროვნების ხელშეუხებლობა და მეორე მხრით სწორეთ ადამიანის პიროვნებისვე შეურაცხყობა, დამცირება და გათელვა. აშკარა წინააღმდეგობაა განა? მაგრამ მოითმინეთ, თუ საქმეს ცოტა უფრო ღრმით ჩაუკვირდებით, აქ არავითარი წინააღმდეგობა არ არის, პირიქით, აქ არის ნამდვილი ლოდიკური თანდათანობა.

ნებისა და წყალობითა ღვთისათა რუსეთის თვითმპყრობელი მთავრობა დიდი ხნის განმავლობაში განაგებდა რუსეთის ხალხის ბედს. მთავრობას, რასაკვირველია, მარტოთ მარტო როდი შეეძლო მთელი ხალხის დაბეჩავება და მახე გაბატონება. ამ საქმეში მას შეელოდნენ და მხარს უჭერდნენ მალალი წოდებები და კლასები, როგორც მაგ., თავად-აზნაურობა, სამღვდლოება და სხ. მთავრობის და გაბატონებულ წოდებათა ინტერესი ხალხის მართვა-გამგობაში, ე. ი. ყვლეფა-ძარცვაში, ერთი და იგივე იყო. ეს იყო ბატონ-ყმობის დრო, როცა სოფელი, ქალაქთან შედარებით, უპირველეს როლს თამაშობდა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, როცა ნატურალური წარმოება შეადგენდა ეკონომიური ცხოვრების დედა ძარღვს. მაგრამ დროთა განმავლობაში ეს როლი თანდათან შეიცვალა: სოფლის ადგილი ქალაქმა დაიჭირა, ნატურალურ წარმოების გვერდით თანდათან აღორძინდა თანამედროვე აღებ-მიცემობა და კაპიტალისტური მრეწველობა, და მასთან ერთათ ახალი საზოგადოებრივი კლასი ბურჟუა-კაპიტალისტებისა. თვით მთავრობაც დაინტერესებული შეიქნა აღებ-მიცემობის და მრეწველობის განყითარებაში, ვინაიდან მისთვის საჭირო შეიქნა ფული, და ფულის შოვნის ერთათ ერთი პირობას კი მრეწველობის და აღებ-მიცემობის ზრდა-განვითარება შეადგენდა. ამავე დროს ყმების მდგომარეობაც მეტათ აუტანელი გახდა, ასე რომ თითქმის ყოველ დღე აჯანყება და არეულობა ხდებოდა კერძო მემამულეთა წინააღმდეგ. ადვილი შესაძლებელი იყო, რომ ამ კერძო აჯანყებათ და არეულობათ საყოველთაო ხასიათი მიეღო და თვით თვითმპყრობელი მეფის წინააღმდეგ მიმართულიყო. ამნაირათ, თუ რომ მთავრობა მალლიდან არ მოახდენდა ცვლილებას ბატონ-ყმურ ურთი-ერთობაში, მას ორი მხრიდან მოელოდა განსაცდელი: ერთი მხრით ფინანსიური გაკოტრება და მეორე მხრით გლეხების საერთო აჯანყება. ორივე შემთხვევაში კი თვითმპყრობელობა ვარდებოდა განსაცდელში და უეჭველათ უნდა დამარცხებულიყო. მაგრამ მთავრობამ დროზე დაუთმო ხალხს, ბატონ-ყმური ურთიერთობა იურიდიულათ გააუქმა თავისი „უქაზით“, მალლიდან, და მით თვითმპყრობელობა დახსნილი იქმნა განსაცდელისაგან. ამით დასრულდა თავად-აზნაურობის, როგორც მებატონეთა წოდების, განუკითხავი ბატონობა და იგი ჩაება ბურჟუაზიული წესწყობილების ფერხულში.

როგორც ხედავთ ვერეთ წოდებული გლეხების გინთავისუფლება ბატონ-ყმური მონობისაგან, ე. ი. მესამოცე წლების „დიდებული საგლეხო რეფორმა“, ხალხის გამარჯვება კი არ იყო, არამედ მისი დამარცხება იყო და მთავრობის გამარჯვება. და მართლაც მთავრობამ შესანიშნავათ ისარგებლა ამ

გარემოებით და ქვეყანას ამცნო, რომ იგი ხალხის ერთგული და კეთილის-ყოფელია, რომ მან თავად-ახანაურობაც კი არ დაინდო და მისი ინტერესები ხალხის ინტერესებს ანაცვალა, ოღონდ ხალხი არ იტანჯებოდეს. ადვილი მისახვედრია, თუ რა გვარი იყო ეს „კაცთმოყვარეობა“ და მან ვის ინტერესებს იცავდა ამით მთავრობა. მაგრამ ამაზე ლაბარაკი აქ შორს წაგვიყვანს, ამიტომ დავუბრუნდეთ ისევ მთავარ საგანს.

უკანასკნელი ორმოცი წელიწადი იყო რუსეთის ბურჟუაზიის შეუჩერებელი ზრდა-განვითარების ხანა. თვითმყობელობა, როგორც ვიცით, გამარჯვებული გამოვიდა განსაცდელიდან და ხალხის თვალში სახელიც მოიპოვა. ბურჟუაზია მიეყვალა მას და კიდევაც მოიპოვა მისი მფარველობა. თუ სხვა ქვეყნებში ბურჟუაზია, მოიპოვებდა თუ არა ძალას, ანგრევდა თვითმპყრობელ მთავრობათა კედლებს, ახდენდა რევოლიუციებს პოლიტიკური უფლებების მოსაპოვებლათ, რუსეთის ბურჟუაზია, პირიქით, ცდილობდა ამ კედლების გამაგრებას: იგი უარს აცხადებდა პოლიტიკურ თავისიფლებაზე, ოღონდ მისი ჯიბე საკვებ ყოფილიყო ოქროებით, ოღონდ მთავრობას დახმარება აღმოეჩინა მუშებთან, პროლეტარიატთან, საბრძოლველათ. რუსეთის ბურჟუაზიამ დასავლეთ ევროპის მაგალითებიდან იცოდა, რომ თვითმპყრობელობის გაუქმება და პოლიტიკურ უფლებების მოპოვება ისეთი მახვილი იყო, რომელიც ორივე მხრიდან ჭრიდა. ამიტომ მთავრობამ და ბურჟუაზიამ ჩამოადგეს ერთმანეთ შორის ხავი, შეკრეს „წმიდა კავშირი“ რუსეთის მთელი მშრომელი ხალხის წინააღმდეგ. მთავრობის პოლიტიკა ბურჟუაზიის საკეთილდღეობთ იქნა მიზნობრივი; ყველა კანონები იმას უწევდა მოსაზრებლობას და მფარველობას გაყვლილი პროლეტარიატის და გადატაცებული გლეხიკაცობის წინააღმდეგ. იმავე დროს ყოველგვარი გადასახადი და ბაჟები (პირდაპირი თუ არაპირდაპირი) განსაკუთრებით მშრომელ ხალხს დაადგეს კისერზე. ბურჟუაზია დღესასწაულობდა თავის გამარჯვებას ყოველ ფეხის ნაბიჯზე, თვითმპყრობელობაც კმაყოფილი იყო ვინაიდგან რაც დრო გადიოდა, მით უფრო მეტ სახსარს შოულობდა თავისი ჯარების გასამრავლებლათ და გარეგანი ძლიერები განსამტკიცებლათ. მართალია, მთავრობას ცუდ გუნებაზე აყენებდა და მოსვენებას არ აძლევდა რევოლიუციონურ ჯგუფების მოქმედება, მაგრამ იგი ხედავდა, რომ ხალხში ამ ჯგუფებს ჯერ კიდევ არ ქონდათ მოპოებული ნიადაგი, ჯერ კიდევ ხალხში არ იყო თავისი საკუთარი ინტერესების შეგნება. მთავრობა არაფერს არ ზოგავდა ამ ერთ მუქა ხალხთან ბრძოლაში, იმ ხალხთან, რომელიც ძლიერი იყო მხოლოდ თავისი საოცარი გაბედულებით და ღრმა რწმენით, რომ ერთხელაც არის, ჩვენს ქუჩაზედაც გამოიღარებსო. უეჭველია მაშინდელ რევოლიუციონერებს არა ერთხელ გაუხსენებიათ ჰომეროს სიტყვები:

И будетъ нѣкогда день и погибнетъ священная Троя,
Съ нейъ погибнетъ Приамъ и народъ оруженосца
Приама.

მართალია მაშინდელ რევოლიუციონერებს ძველ ბერძენ-ბივით არ წამდათ ბედის წერა, მაგრამ ისინი ამათ ხედავდნენ რევოლიუციონურ ძალას მაშინდელ გლეხ-კაცობაში. რომ ეს ძალა თვით თანამედროვე ბურჟუაზიული წესწყობილების, ე. ი. კაპიტალისტური წარმოების, ნიადაგზე უნდა აღორძინებულიყო, ეს ამათთვის შეუქმნეველი დარჩა. მაგრამ დრო მიდიოდა, ერთი რევოლიუციონური ჯგუფის ადგილს მეორე იჭერდა. იმავე დროს კი თვით ხალხში შესამჩნევი ცვლილება ხდებოდა. ძველი ნატურალური წარმოება თანდათან ქრებოდა ინდუსტრიის, კაპიტალისტური მრეწველობის

ზეგავლენით; გარდა ამისა გლეხობის ერთ ნაწილს თანდათან ეცლებოდა ხელიდან მისი მარჩენელი მიწა-წყარო-სოფლის ხალხი, გლეხ-კაცობა, დაიძრა და თავი ქაღალტს შეაფარა. მუშა ხელი ზედმეტი 'მეიქნა. ამან გამოიწვია ხელფასის, მუშის დღიური ქირის დაწვევა. ბურჟუაზიისთვის ეს ხელსაყრელი იყო და აი რუსეთის მრეწველობის ისტორიაში დგება აყვავების ხანა. ბურჟუაზია ჯიბეებს ივსებდა და სუქდებოდა და იმავე დროს რუსეთის პროლეტარიატს სიმშლიისაგან კუჭი ეწოდა და ცოლშვილი ეხოცებოდა. მაგრამ თანამედროვე მუშა ხალხი, პროლეტარიატი, როგორც ყველაზე უფრო შევიწროებული და დაჩაგრული კლასი, სხვა დროის მუშა ხალხს არა გაეს. მაში ჩნდება და ვითარდება კლასობრივი განხეთქილების და კლასობრივი ბრძოლის შეგნება. ეს საფუძვლათ ედება პროლეტარიატის სოციალისტურ შეგნებას. პროლეტარიატი ყველასაგან დაჩაგრული კლასია, დაჩაგრულს მჩაგვრელის იმედი ნუ ექნება; პროლეტარიატმა თითონ უნდა გაითავისუფლოს თავისი თავი. მაგრამ პროლეტარიატის განთავისუფლება ნიშნავს მთელი თანა მედროვე ბურჟუაზიული წესწყობილების დამხობას და მის ალაგას სოციალისტური წესწყობილებას. დამყარებას. ეს არ მოხდება ერთი დაკვრით, ეს არ მოხდება მანამ, სანამ მთელი ქვეყნის პროლეტარიატის დიდ ნაწილს შეგნებული არა აქვს თავისი კლასობრივი მდგომარეობა. და აი კაპიტალისტური მრეწველობის განვითარება ხელს უწყობს და აჩქარებს პროლეტარიატში ამ შეგნებას, პროლეტარიატს აქ დიდი გზა აქვს გასავლელი, გზა ეკლიანი. თითოეული მისი ფეხის ნაბიჯი სისხლით არის მორწყული. მაგრამ იგი არ დრკება, მას ვერ აშინებს ვერავითარი სისასტიკე. მან იცის, რომ საბოლოო გამარჯვება მხოლოდ მას უნდა ხედეს წილათ. ჩვენმა უფროსმა თანამოძმემ, დასავლეთ ევროპის პროლეტარიატმა უკვე დიდი მანძილი გაიარა ამ დიდებულ ბრძოლაში. მაგრამ იმავე დროს არც რუსეთის პროლეტარიატი იჯდა გულზე ხელდაკრეფილი. თავისი გაბედული და შეუდრეკელი ბრძოლით მან საპატიო ალაგი დაიჭირა საერთაშორისო პროლეტარიატის დიდებულ კლასობრივ ბრძოლაში. მისი ზნეობრივი ძალა და ენერჯია მით უფრო გასაოცარია, რომ მას ერთ და იმავე დროს ორ გამაგრებულ მტერთან უხდებოდა და დღესაც უხდება ბრძოლა.

რუსეთის პროლეტარიატის ბრძოლა დღემდე მოკლეთ ასეთია. პირველ ხანებში ბრძოლა დაიბადა წმინდა ეკონომიურ ნიადაგზე. მუშები თხოულობდნენ სამუშაო პირობების გაუმჯობესებას, ქირის მომატებას, სამუშაო დროს შემცირებას და სხ. კაპიტალისტები, რა თქმა უნდა, არ აკმაყოფილებდნენ ასეთ მოთხოვნებს. რა უნდა ეპასუხნათ ამაზე მუშებს? რითი უნდა დაენახვებინათ კაპიტალისტებსათვის თავისი ძალა? ერთთ ერთი საშუალება გაფიცვა, მუშაობაზე ხელის აღება იყო, ეს ერთი საუკეთესო მშვიდობიანი იარაღია შრომისა და კაპიტალის შორის ატეხილ ბრძოლაში, იარაღი, რომელიც უკვე დიდი ხნიდან ნაცადი იყო დასავლეთ ევროპის პროლეტარიატის ბრძოლაში ბურჟუაზიის წინააღმდეგ. მაგრამ შესაძლებელი იყო რუსეთის იმპერიაში გაფიცვის მოხდენა? გაფიცვა ხომ კაპიტალისტების წინააღმდეგ იყო მიმართული, და აბა ამას უყურადღებოთ როგორ გაუშვებდა მთავრობა. თვითმპყრობელ სახელმწიფოში საზოგადოთ ყველაფერი აკრძალულია, აქ არ შეიძლება მთავრობის ნებადაურთველათ თავის მოყრა და მოლაპარაკება თავის საკუთარ საქმეებზე. ყველაფერი ეს აქ „ბუნტის“, აჯანყების სახელით არის მონათლული, და როგორც ასეთი, სასტიკათ იღვენება. მუშების გაფიცვაც კაპიტალისტ-მრეწველების წინააღმდეგ „ბუნტათ“ გამოაცხადეს

და მუშებს დაუწყეს სასტიკი დევნა. პოლიციელების, ჟანდარმების და ჯაშუშების მიხედვით რომ ვერას გადიოდნენ, ხიშტიან სალდათებს და კახაკებს უსევდნენ დასარბევით და დასაწიოკებლათ მშვიდობიან შრომელო ხალხს, რომელსაც არავითარი დანაშაული არ მიუძღოდა, გარდა იმისა, რომ მისი შრომით სხვები სარგებლობდნენ. ამ გარემოებას არ შეეძლო არ ჩაეფიქრებია მუშა ხალხი თავის მდგომარეობაზე. რისთვის ეხმარება მთავრობა კაპიტალისტებს? რისთვის უსევდნენ მშვიდობიან ხალხს სისხლის მსმელ კახაკებს და ჟანდარმებს? რისთვის გაუბამთ ჯაშუშების ქსელი მუშების სათვალერებლათ, რომ მათთან გარეშე არავინ მივიდეს, წიგნაკი ან გაზეთი არ გადაცეს და სხ. ამას შემდეგ მუშა ხალხი უკვე შეგნების სწორ გზაზე დადგა, მაშინ უკვე სოციალ-დემოკრატიული მოძღვრების პროპაგანდა დაიწყო. რადგანაც რუსეთის პროლეტარიატს, მის მოწინავე მებრძოლ რაზმს, სოციალდემოკრატიულ პარტიას, განსაკუთრებულ პოლიტიკურ პირობებში უხდება მოქმედება, ე. ი. ისეთ პირობებში, რომლებიც აძნელებენ და აფერხებენ მუშათა მოძრაობას, რომელიც თანამედროვე ბურჟუაზიული წესწყობილების დამხობით უნდა გათავდეს, ამიტომ თავის თავათ იგულისხმება, რომ უწინარეს ყოვლისა წამოყენებული იქნა პოლიტიკური თავისუფლების მოპოვება. ამნაირათ რუსეთის პროლეტარიატმა ეკონომიურ მოთხოვნების გარდა პოლიტიკური მოთხოვნებიც შეიტანა თავის პროგრამაში (პროგრამა მინიმუმი). მუშების მოძრაობა რუსეთში სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ხელმძღვანელობით ამ უკანასკნელი ათი წლის განმავლობაში გასაოცარი სისწრაფით გაძლიერდა და გაიზარდა. ეს გამოიხატა მუშების კერძო და საყოველთაო გაფიცვებში და მანიფესტაციებში ყოველგან, სადაც კი მუშა ხალხი ცხოვრობს. სულ უკანასკნელ დროს, სოციალ-დემოკრატიულ პროპაგანდამ სოფლის გაჭირვებულ გლეხკაცობაშიაც მოიკიდა ფეხი

მუშების მოძრაობას არ შეეძლო არ მიექცია საზოგადოების ყურადღებაც. იმათ თავგანწირულმა და გამირულმა ამბებმა, იმათ შეუდრეკელობამ და საოცარმა გამბედაობამ, რაც იმათ არა ერთხელ დაამტკიცეს სალდათებთან და ყაზახებთან შეტაკების დროს ქუჩებსა და მოედანზე, საზოგადოების რადიკალური ელემენტების თანაგრძნობა დაიმსახურა. მუშათა მოძრაობამ განსაკუთრებით მოსწავლე ახლგაზღობის, სტუნდენტების, ყურადღება მიიქცია. რუსეთის სტუნდენტობა დიდი ხანია დელაგდა თავისი საკუთარი აკადემიური თავისუფლების მოსაპოვებლათ. სტუნდენტობა განკერძოებულათ მეცადინეობდა თავისი კერძო მიზნის განსახორციელებლათ. მისი მოძრაობა უნივერსიტეტების კედლებს არ შორდებოდა, მაშინ როცა მუშების მოძრაობა მარტო მუშებს კი არ ეხებოდა, არამედ იგი შეიცავდა მთელი რუსეთის ხალხის უმრავლესობის ინტერესებს. ამიტომ რამდენადაც მთავრობა თანდათან უძლური ხდებოდა მუშების წინააღმდეგ ბრძოლაში, იმდენათ იგი ადვილათ უმკლავდებოდა სტუნდენტობის მოძრაობას. სტუნდენტობის უფრო ფხიზელმა და შეგნებულმა ნაწილმა ეს ადრე შეამჩნია და ამიტომაც იგი შეუერთდა მუშების მოძრაობას. მხოლოდ მუშათა კლასს ძალუძს როგორც მთელი ხალხის, ისე კერძოთ სასწავლებლების განთავისუფლება მთავრობის გამათახსირებელი გავლენისაგან, — გამოაცხადა რუსეთის მოსწავლე ახლგაზღობის საუკეთესო ნაწილმა. მოსწავლე ახლგაზღობას ბანი მიცა სხვადასხვა ლიბერალური პროფესიის ხალხმა, როგორც, მაგ, პროფესსორებმა, ექიმებმა, ვეჟილებმა და სხ. პოლიტიკური თავისუფლების მოპოვება, რასაკვირველია, ბურჟუაზიის ლიბერალების ნაწილსაც დიდიხანია წყურია. მასაც მოაზრდა თვითმპყრობელი

მთავრობის თავგასულობა და თვითნებობა, იგი კარგა ხანია მოწყურებულია ეგრეთ წოდებული უფლებჩვეულებების, ე. ი. წარმომადგენლობითი მარუვაზდემოკრატული მოძებას რუსეთში, როცა ადგილი აღარ ექნება მთავრობის მოხელეების განუკითხავ მოქმედებას, პოლიციელების და ყაზახ რუსების მისევას მშვიდობიან და უდანაშაულო ხალხზე დასარბევით და ამოსაყლევით და სხ. მაგრამ ყველასათვის აშკარაა, რომ ამის განხორციელება ლიბერალურ ბურჟუაზიას არ შეუძლია, და ამიტომ მას არ შეუძლია არ თანაუგრძნოს, რამდენიმეთ მაინც, მუშათა მოძრაობას.

ამნაირათ, რაც დრო მიდიოდა, რუსეთის მუშა ხალხის მოძრაობა ძლიერდებოდა და საზოგადოების თანაგრძნობაც მატულობდა. მაგრამ მთავრობა არა თუ არაფერს უთმობდა ხალხს, არამედ სულ უფრო და უფრო მეტ სისასტიკეს და შეუბრალებლობას იჩენდა რევოლიუციონური ცეცხლის ჩასაქრობათ. მთელი მოძრაობა, მისი აზრით, რამდენიმე დამნაშავე პარების ბრალია, რომლებიც რუსეთის ხალხის მტრები არიან და ამიტომ საჭიროა მათი თავიდან მოშორება, — ამით ამართლებდა ის ხალხის წინაშე იმ სასტიკ ზომებს, რომლებსაც იგი ხმარობდა მოძრაობის ჩასაქრობათ მეთაურების წინააღმდეგ. მაგრამ მთავრობის საუბედუროთ მოძრაობა არა თუ არ ქრებოდა, არამედ სულ უფრო და უფრო იზრდებოდა და სულ უფრო და უფრო საზოგადოების მეტ ნაწილს ედებოდა. ამ დროს მთავრობამ სხვა ღონეს მიართა; თავისი ავანტიურისტული პოლიტიკით მან მოინდომა საზოგადოების ყურადღების დამონება და ამ ყურადღების საგარეო პოლიტიკაზე მიქცევა. იქ, სადაც შორეულ აღმოსავლეთში მან ომი აუტეხა პატარა იაპონიას. მისი გულის წადალი ადვილი წარმოსადგენია: პატარა იაპონიას შეემუსრავ, მანჯურიას და კორეის ხელში ჩავივლებ, ჩინეთზე სხვებზე მეტ გავლენას მოვიპოვებ და ამით ერთ და იმავე დროს ანდაზის არ იყოს ორ კურდღელს დავიჭერ: ახალ ბაზრების გაჩენით რუსეთის ბურჟუაზიის გულსაც მოვიგებ და საზოგადოებასაც ჩემ სიძლიერეს დავანახებო. ჩვენ უკვე ვიცით, როგორ გაუცრუვდა მთავრობას ეს იმედები. რუსეთის მთავრობა სასტიკათ დამარცხდა და იაპონიამ მას სამარცხვინო პირობებზე მოაწერინა ხელი. დამარცხებასთან ერთათ საზოგადოების უკმაყოფილება იზრდებოდა. ის, რაც რუსეთის ხალხს ათასის წლის მონობის გამო გულში ჩახვეული ჰქონდა, ყველას ახლა მოადგა ყელზე და იქიდან ერთბაშათ იფეთქა. მთელ რუსეთის საბრძანებელში საზოგადოებრივი ცხოვრება თითქო შეჩერდა, ქარხნები და ფაბრიკები ზოგი მუშათა გაფიცვების გამო დაიკეტა და ზოგიც — კრიზისის გამო. სასწავლებლები დაიხურა და მოსწავლე ახალ-გაზღობა და მასწავლებლები ქუჩაში დარჩნენ. ამავე დროს გაძლიერდა პროტესტი მთავრობის წინააღმდეგ საზოგადოების ისეთ წრეებში, რომლებიც წინეთ მთავრობის ერთგული მონხრეები იყვნენ. ჩვენ ვამბობთ რუსეთის სხვილ ბურჟუაზიაზე, რომლის თვალში რუსეთის დღევანდელმა მთავრობამ იაპონიასთან ომის წაგების შემდეგ სამუდამოთ დაკარგა ყოველგვარი ნდობა. მიტინგები და კრებები მთავრობის წინააღმდეგ აშკარათ, ყველას დასანახავათ იმართებოდა თითქმის ყველა ქალაქებში და დაბა-სოფლებში. მაგრამ მთავრობა მაინც არ გატყდა. მას კიდევ იმედი ქონდა ძველი დროის დაბრუნების, ისტორიის ჩარხის უკუღმა შეტრიალების. მან კიდევ ერთხელ გააძლიერა თავის დასაცავი საშუალებანი. თითქმის ყოველგან, სადაც მოძრაობა უფრო ძლიერი იყო, საომარი დროის წესები შემოიღო, ამოძრავა ყველა ბნელი და შავი ძალები, და მკხოვრებლების ერთი ნაწილი მეორე ნაწილს მიუხია ამოსაყლევით, რომ ამით მის წინააღმდეგ მიმართული მოძრაობა შეე-

სუსტებია (ებრაელების აკლება, თათრებისა და სომხების შორის სისხლის ღვრა). მაგრამ აღარც ეს საშუალება გამოდგა. მაშინ მთავრობა დაადგა დათმობის გზის. მან სახელმწიფო სათათბიროს სახით რაღაც წაუჩქმიტა საზოგადოებას, მაგრამ სახელმწიფოს ძირითადი კანონი თვითმპყრობელობის შესახებ ისევ შეურყეველად დარჩა. მაგრამ წავიდა ის დრო, როცა ასეთი ხერხით ხალხის მომხრობა შეიძლებოდა. ვარდა ამისა ეს „ძირითადი კანონი“ ცხოვრებაში უკვე დიდი ხანია შერყეული იყო, როგორც ამას ღღეს აშკარად აღვიარებს ბ-ნი ვიტტე თავის მოხსენებაში 17 ოქტომბერის თარიღით. საქმეს არ უშველა არც უმაღლეს სასწავლებელში აკადემიური თავისუფლების შემოღებაში, ვინაიდან თავისუფალი სასწავლებელი შეუძლებელია იმ ქვეყანაში, სადაც მთელი ხალხი მონობაშია. უნივერსიტეტის კედლებში აღსარებულ იქნა პიროვნების ხელშეუხებლობა, სიტყვის, კრების და კავშირის თავისუფლება, როცა კედლებს გარეთ ყოველივე ეს სასტიკად აკრძალულია! დამშვიდების მაგივრად ამან კიდევ უფრო მეტი მღვლეარება გამოიწვია, რაც მრავალ ადგილას შეტაკებითა და სისხლის ღვრით თავდებოდა. ასეთი იყო მდგომარეობა მაშინ, როცა მთელი რუსეთის მუშების საყოველთაო გაფიცვა დაიწყო, ისეთი გაფიცვა, რომლის მსგავსი ჯერ არცერთ ქვეყანაში არ მომხდარა. ამ საისტორიო გაფიცვას ტონი მოსკოვის მუშებმა მისცეს. გაიფიცვნ პირველად რკინის გზების მუშები და შემდეგ—ფაბრიკა-ქარხნების, სხვა-და-სხვა სახელოსნოების, სტამბების; შემდეგ გაიფიცვნ მეღებეები და ზოგ ადგილას ქალაქებში სრულებით შეწყდა ყოველგვარი მოძრაობა, დაიკეტა არათუ კერძო, არამედ მთავრობის დაწესებულებებიც. შეჩერდა მოძრაობა რკინის გზებზე, შეჩერდა ფოსტა, ტელეგრაფი. დაიკეტა ფაბრიკა-ქარხნები, შეწყდა გაზეთების გამოსვლა და ვაჭრობა აღებ-მიცემა. მდგომარეობა მეტად საშიში შეიქნა: ხალხი საღდაც მიიმალა, თითქო ძალას იკრეფს და საომრად ემზადებაო. მთავრობაც შედრკა, ალბათ იგი ამას არ მოელოდა. უკანასკნელი განკითხვის დღე ახლოვდებოდა, იმას წინ მოვლანდა შეიარაღებული აჯანყების აჩრდილი, და ამ აჩრდილმა იგი შეაწუხა. მაგრამ მთავრობას კიდევ მეორე მხრიდან ქონდა მომდგარი განსაცდელი. საქმე ის არის, რომ მთავრობას ფული შემოაკლდა მიმდინარე ხარჯების დასაფარავათ. ამას წინეთ გამოშვებული შინაური სესხიდან 50 მილ. მანეთი დაუფარავი დარჩა. საზღვარგარეთელი კაპიტალისტები კი დღევანდელ პირობებში რუსეთის მთავრობას ნდობას აღარ უცხადებენ. მაშ საიდან, რომელი წყაროდან უნდა იშოვნოს მთავრობამ ფული? შემოსავლის წყარომ იკლო (მარტო ბაქოს ამბების გამო ხაზინას რამდენიმე ასი მილიონი მანეთი დააკლდა), ხარჯები კი თანდათან მეტი ქირდება. ასეთ კრიტიკულ მომენტში ნიკოლოზ მეორემ მოუწოდა რჩევისათვის გრაფ ვიტტეს, რასაც 17 ოქტომბრის მანიფესტი მოყვა. რომ მთავრობა სრულებით არ ფიქრობდა პოლიტიკური და მოქალაქებრივი თავისუფლების მინიჭებას, ეს ყველასათვის ეშკარა უნდა იყოს. ეს თავისუფლება მხოლოდ თავდადებული და შეუწყვეტელი ბრძოლის შედეგია. მაგრამ ნუ დაივიწყებთ, რომ ძველი მთავრობა ჯერ კიდევ სრულ თავის ძალაშია. ამიტომ ჩვენ არ უნდა გვაკვირვებდეს ის გარემოება, რომ ხსენებულ მანიფესტში აღსარებული თავისუფლება ჯერ მხოლოდ ქაღალდზეა. როგორც მის მოპოებისათვის ძალა იყო საქირო, ისე მის შენარჩუნებისათვის და ცხოვრებაში გამოსაყენებლად საქიროა მხოლოდ ძალა და კიდევ ძალა. ყოველგვარი უფლება მხოლოდ ფიქციაა, თუ მის დასაცველად შესაფერი ძალა ხელში არა გაქვთ. ამისათვის არ კმარა მარტო ზნეობრივ ძალა, მაგრამ

არის შემთხვევა, როცა ზნეობრივ ძალასაც დიდი გავლენა აქვს. მთავრობა დღეს ყველა ზნელ ძალეებს უწოდებს მოპოებული თავისუფლების წასართმევად, მაგრამ ჩვენ უწინდებულო ვართ, რომ ასეთი ზომა ბოლოს და ბოლოს არაა სასურველი თვით მთავრობისათვის, ვინაიდან ზნელი ძალეების მოხმარა კიდევ უფრო ააშფოთებს საზოგადოებას და დაარწმუნებს მას, რომ ხსნა მხოლოდ ძალაშია. ერთი იმ საშუალებათაგანი, რომელიც უზრუნველ ყოფს პიროვნების ხელშეუხებლობას და ყოველ გვარ თავისუფლებას, არის ახლავი, დაუყონებლივ დამფუძნებელი კრების მოწვევა საყოველთაო თანასწორობი, პირდაპირი და საიდუმლო ხმის უფლებით. მხოლოდ ასეთ კრებას შეუძლია ძირითადი ცვლილება მოახდინოს მთელ დღევანდელ სახელმწიფო წესწყობილებაში. მხოლოდ მაშინ მოელება ბოლო იმ საზიზღარ მოქმედებას, რომელსაც იჩენს პირველი დღიდანვე მთავრობის რეაქცია და დასრულება რუსეთის რევოლუციის პირველი აქტი. მაშ გაუმარჯოს დამფუძნებელ კრებას და ძირს ყველა რეაქციონური, ზნელი, ძალეები!

სსვა და სსვა ამბები.

—ოთხშაბათს, 24 ოქტომბერს ქალაქმა გაფიცვით პატივი სცა 22 ოქტომბერს უღმერთოდ დაუღვთილი ხალხის ხსოვნას. საღამოს 5 საათზე ერთბაშად დაიკეტა ყველა მაღაზიები და სავაჭრო სახლები. ტრამვაიმ მოძრაობა შეწყვიტა, ეტლები თავიანთ შინ წავიდ-წამოვიდნ და ცხოვრების ნიშან წყალი მიწყდა. ქუჩაზე არავინ ჩნდა და თვილისი მკედართა ქალაქს დაემსგავსა. არც პოლიციის მოხელეები ჩნდნ თავიანთ პოსტებზე. ღამე წყვდიადით იყო მოცული, რადგან არც ერთი ფარანი არ აუნთიათ. მეორე დღის ქალაქის სხვა და სხვა ადგილებზე შავი სამგლოვიარო დროშები იყო გაკეთებული.

—პეტერბურგიდან დეპუტამ შემდეგი ამბავი მოგვიტანა: გენერალ ტრეპოვის ჩამოერთვა გენერალ-გუბერნატორის წოდება, პეტერბურგის გარნიზონის უფროსობა, გადაყენებულ იქმნა აგრეთვე შინაგან საქმეთა მინისტრის ამხანაგისა და პოლიციისა და ჟანდარმთა კორპუსის უფროსობის ადგილიდან, ინიშნება სასახლის კამენდანტათ და რჩება მის უდიდებულესობის ამაღლაში. ეს ის „ყოვლის შემძლე“ ტრეპოვია, რომელმაც თავისი ხან-მოკლე მეფობის დროს მთელი რუსეთი შავი და თეთრი რაზმის ბანაკათ და ყაზარმებათ გადააქცია; ეს ის ტრეპოვია, რომელმაც მთელი რუსეთი უმანკო სისხლით მორწყა; ეს ის ტრეპოვია, რომელიც ჯერ კიდევ 14 ოქტომბერს ასეთ ბრძანებას აძლევდა თავის დამქაშებს: უტყვიოთ თოფი არ გაისროლოთ! ტყვიას და წამალს ხალხის ამოსაქლევათ ნუ დაზოგავთო. დღეს ტრეპოვი დაცემულია, მაგრამ იცოდეთ რომ პატარა ტრეპოვი ჯერ კიდევ ყველა კუთხეს ყავს და იმათი ჩამობრძანებაც აუცილებელი საქიროებაა!

—გურიაში მომხდარ ამბების შესახებ გაზ. „ცნ. ფურ.“ ქუთაისიდან ატყობინებენ:

16 ოქტომბერს სამასი გურული დაეცა ჩოხატაურის პოსტს. მოკლეს ერთი, დასჭრეს ორი სტრაჟნიკი. წაიღეს ათი ბერდანის თოფი.

17 ოქტომბერს გურულებმა ტყვეთ წაიყვანეს ბოჩაული გაგუა და სტრაჟნიკები. ამასთან წაართვეს ბერდანის თოფები და პატრონები.

18 ოქტომბერს ჩოხატაურში ყაზახებით ჩავიდა მაზრის უფროსი.

19 ოქტომბერს, უკან დაბრუნებისას, ნასაკირალში მახრის უფროსს მცხოვრებნი ჩავსაფრენ. ატყდა სროლა თოფებისა და ყუმბარებისა. რამდენიმე ყაზახი დაიჭრა. ექვსი ყაზახი გურულებმა ტყვეთ წაიყვანეს.

20 ოქტომბერს მახრის უფროსი და მომრიგებელი მოსამართლე ყაზახებით და დაჭრილებით უკან, ოზურგეთში, დაბრუნდა. გზა და გზა ეს რაზმი წვადა მცხოვრებთა სახლებს. გურულებმა ტყვეობიდან გაანთავისუფლეს ბოქაული და სტარენიკები.

გუბერნ. სტაროსელსკი გურიაში წასულა.

— ამ დღეებში ქუთაისის გუბერნიაში საომარ დროის წესები შემოიღეს. ასე ახორციელებენ ჩვენში მოქალაქეობრივ და პოლიტიკურ თავისუფლებას; ასეთმა განკარგულებამ ხალხი მეტათ აღდგოლა და უკმაყოფილო გახადა.

— ქუთაისიდან ჩვენ დებეშით 28 ოქტომბერის თარიღით გვატყობინებენ: ყვირილაში დააკავეს სამხედრო მატარებელი, ნასაკირალზე (გურიაშია) კაზაკებს დაიჭრა. მოკლული და დაჭრილია სამოცი კაზაკი. გურულებიდან დაჭრილია სამი და ერთი მოკლულია. გზაზე კაზაკებმა სოფ. დვაბზუში დაწვეს 30 სახლი. ჩოხატაურში გურულებმა ტყვეთ წაიყვანეს პრისტავი, 4 კაზაკი და სტარენიკები. სტაროსელსკი გადაყენებული არ არის. წინანდელი ხმები გაზვიადებულია.

ამობენ, საარტიტო საზოგადოების თეატრი კაზარმად უნდა გადააკეთონ.

ორშაბათს, 24 ოქტომბერს, ტფილისის ვაჟთა მეორე გიმნაზიის სადგომში, ტფილისის პედაგოგთა კრება მოხდა. პედაგოგებმა დაადგინეს, სწავლა შესწყვიტონ იმ დრომდე, ვიდრე ტფილისში სამხედრო წესები გაუქმებულ არ იქნება, სოფლებიდან ეგზეკუცია გამოყვანილ არ იქნება და ის შენობები, რომლებიც ხოცვა-ჟლეტის შემდეგ კაზარმებად გადააკეთეს, თავიანთ პატრონებს არ დაუბრუნდება. შემუშავებული რეზოლიუციას ყველა პედაგოგებმა ხელი მოაწერეს.

ტფილისის პოლიციისტერმა დ. ა. ცისმა სამსახურს თავი დაანება. მის ადგილს ხ. ლციხის მახრის უფროსი კაპიტანი პოდგურსკი ინიშნება.

ქართულ სათავად-აზნაურო სკოლის მასწავლებლნი და მოსწავლენი ამჟამათ ერთობ ცუდ მდგომარეობაში არიან. 22 ოქტომბრიდან სკოლაში ჩადგა ჯარი, თუმცა სკოლაში დროშისა და ერთი პროკლამაციის გარდა არა უბოგნიათ-რა. მასწავლებლებმა მთავრობას წინადადება მისცეს, ამ მდგომარეობაში რადგან სწავლება არ შეგვიძლია, შევირდებს სექტემბრამდე დავითხოვთო, მაგრამ წინადადება შეწყნარებული არ იქნა და აზრდანეს: სწავლა ახლავ დაიწყეთო. სწავლა სასწავლებელში ჯერ-ჯერობით მაინც არ არის. მოსწავლეებს და მასწავლებლებს ერთმანეთს შორის ქართულ ენაზე ლაპარაკი აკრძალული აქვთ. ამ საქმის გამო გუშინ-წინ, 24 ოქტომბერს, ტფილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა მარშალი ნამესტნიკთან იყო და სკოლიდან ჯარის გაყვანა სთხოვა, მაგრამ თხოვნა დაკმაყოფილებული არ იქნა.

22 ოქტომბერს, ავლაბარში, ბეგლაროვის ქუჩაზე, გარდამოვის სახლში საზარელი ამბავი მოხდა. ამ სახლში დვას გორის მახრის, მცხოვრები გრიგოლ აბაშვილი, რომელსაც მებუფე საპოლიციო უბანში, შადინოვის ქარვასლაში მანუფაქტურის მალაზია აქვს. მას სახლში ჰყოლია ცოლი მა-

რიამი, შვილები: ირაკლი—სამი წლისა, ვახტანგი—4 წლისა და სონა—11 წლისა. პირველი გიმნაზიის მოსწავლე და ძმისწულები: ალექსანდრე—სამხატვრო სასწავლებლის მოსწავლე და იოსები—34 წლისა. აბაშვილის სიტყვით, საქმე ასე იყო: ოჯახობით ის იღვა ბალკონზე და იყურებოდა ქუჩაში, სადაც საპოლიციო უბნის ზედამხედველი და დრაგუნთა პოლკისა და ტფილისის ორი აფიცერი იდგნენ, უცებ რევოლვერი გავარდა, რადგან ეჭვი მიიტანეს, რომ სროლა აბაშვილის სადგომიდან იყო, საჩქაროდ დაუწყეს სახლს სროლა. შეშინებულ ოჯახობა მეზობლის—დროებით დათხოვნილ სალდათის ბინაზე, ამავე შენობაში, მაგრამ სროლა იქაც გაგრძელდა. მარიამმა შვილები გარს შემოირტყა და სტიროდა, რომ ამ დროს ტყვია მოხვდა და და სული განუტევა. სალდათები შემდეგ სახლში შევიდნენ და დაშქრეს ტყვიებითა და იარაღით: იოსები (მძიმედ), გრიგოლ საბაშვილი, ალექსანდრე და სონა. გრიგოლ საბაშვილი, ალექსანდრე და იოსები ამჟამად მიხეილის საავადმყოფოში წვანან. პატარა ბავშვები ნათესავებთან არიან შეფარებულნი. (ცნ. ფ.)

ავჭალაში ქალაქის წყლის მილს ორი თვე დრაგუნთა პოლკის სალდათები დარაჯობდნენ. დრაგუნები გამოიყვანეს და იმათ ნაკლად ყაზახები ჩააყენეს. წყლის მილის მოსამსახურეებმა აცნობეს მოურავის მოადგილეს, თუ ყაზახებს არ წაიყვანთ, გავიფიცებით და ქალაქს სრულიად უწყლოდ დავტოვებთო. მოურავის მოადგილემ შესაფერი შუამდგომლობა აღძრა.

ამიერ-კავკასიის რკინის გზაზე 26 ოქტომ., დაიწყო მატარებლების მიმოსვლა. ბათუმის მხარეს მატარებლები მარტო ხაშურამდის დადიან, რადგან იქით ადგილ-ადგილ, ლიანდაგი აყრილია, ხიდები და ბოგირები წამხდარი. სატელეგრაფო ნაწილის უფროსის თანაშემწე ბათუმისკენ წავიდა ტელეგრაფის აღსადგენად, მაგრამ მარილის ვერ გასცდა.

იმ სათადარიგო ჯარის-კაცთ, რომლებიც ამჟამად რკინის გზაზე მსახურებენ, უბრძანეს: „თუ სამხედრო სამსახურში თავის დროზე არ გამოცხადდით, სასტიკათ დაისჯებითო.“

25 ოქტომბერს, მიხეილის საავადმყოფოში მიიყვანეს სასიკვდილოდ დაჭრილი კაცი, რომლის პიროვნებაც ვერ გამოიკვია. იგი დაუჭრია გვარდიის ერთ-ერთ აფიცერს.

ბევრს გოლოვინის პროსპექტიდან თავიანთი მალაზიები სხვა ადგილებში გადაქვთ. ბევრი მალაზიები და დუქნები გოლოვინის პროსპექტზე დამტვრეული და გაძარცვულია. დაზარალებულთაგან ბევრმა ტფილისის გენერალ-გუბერნატორს ეილიაას მიმართა, რომ ეს საქმე გამოიკვლიოს. მალაზიები სისხლის ღვრის დროს გაუტეხნიათ.

დღიური

(18—24 ოქტომბრამდე)

18 ოქტომბერი. შესანიშნავი დღე დადელი დღე. არაფერი იმის მსგავსი, რაც დღეს თფილისში მოხდა—მე, დამონებული რუსეთის უნო ქვეშევრდომს, არ მინახავს. 18 ოქტომბერი და ამ დღის შთაბეჭდილებანი, მე მგონია, არასოდეს არ ამოიშლება თფილისელის გონებაში. ეს რალაც გამოუთქმელი სიხარულის, ალტაცების, თავდავიწყების და საერ-

თო აღფრთოვანების მეჯლისი და დღესასწაული იყო. პირველათ ვინილეთ ჩემ სიცოცხლეში ხალხის, ნამდვილი ხალხის თავისუფალი კრება, სხვებთან ერთად განვიცადეთ მსწრაფლი მეტამორფოზა—მონა ქვეშევრდომი უფლებიან ადამიანთ გავხდი...

ჯერ კიდევ დილა იყო, როდესაც უჩვეულო ხმები გავრცელდა: ტელეგრაფამ კონსტიტუციის ამბავი მოიტანაო.— რუსეთში სიტყვის, ბექდვის, კავშირების და კრებების თავისუფლება და პიროვნების ხელ-შეუხლებლობა გამოცხადდაო. ამ ხმებს ყველა სკეპტიკურად ისმენდა, არავის არა სჯეროდა ეს მართლაც-და დაუჯერებელი ამბავი. რუსეთი და სიტყვის თავისუფლება! თავისუფლათ ლაპარაკი, აზრი და ქიროვარამის პირ და პირ გამოთქმა იქ, სადაც ერთი უმნიშვნელო სიტყვისთვის ვინ იცის რა უბედურება არ მოგელის!... რუსეთი და თავისუფალი პრესა! განა ეს დასაჯერებელია? თავისუფლათ წერა ისეთ სახელმწიფოში, სადაც რაიმე პატიოსანი აზრის გახვთში გამოსათქმელათ ლიტერატურული ეკვილიბრისტობაა საჭირო, სადაც აწყობილი ნომერი ისე არ დაგიბრუნდება ცენზორიდან, რომ ნახევარი თუ არა მეოთხედი მაინც წითელი მელნით არ იყოს გასისხლიანებული. რუსეთი და კრების თავისუფლება! კრების თავისუფლება იმ ქვეყანაში, სადაც ხუთ კაცს ერთად ვერ გაუვლია ქალაქის ქუჩაში ყაზახ-რუსის მათრახების და ტყვიების შიშით, სადაც სამ კაცზე მეტი სტუმარი ვერ მივიღია ყოვლის შემძლე პოლიციის და უნდარმერის შიშით... პიროვნების ხელ-შეუხებლობა ხომ სრულად წარმოუდგენელია, რადგან რუსეთის ქვეშევრდომს პიროვნება არა აქვს მთავრობის აზრით და ვინც თავის პიროვნების დაცვას გაბედავს, მან წინ და წინ უნდა იცოდეს, რომ კარგი დღე არ დაადგება. მოდი და დაიჯირე ამას შემდეგ ასეთი ამბები...

ყველანი რედაქციებისკენ მიეშურებიან ნამვილი ამბვის გასაგებათ, რადგან ქალაქში მეოთხე დღეა საერთო გაფიცვა დაიწყო და გახეთქები არ გამოდის. ქუჩაში ერთი მეორეს აჩერებს და გატაცებით უამბობს ახალ ამბავს. გოლოვინის პროსპექტი, რომელიც გუშინ და გუშინ წინ მცხოვრებლებისგან მიტოვებული ქალაქის ქუჩას მოგავაგონებდა—ხალხითაა სავსე. „Тифл. Лист.“-ის რედაქციასან სამასამდე კაცს შეუყურია თავი, ყველას ზევით აქვს ხელები გაშვებული, რედაქციის აივანისკენ საიდანაც რაღაც ფურცლებს ისვრიან ხალხში. ნუ თუ მართალია? ნუ აუ შესაძლებელია? აგერ, სახაზინო თეატრთან რამოდენიმე ათას კაცს შეუყურია თავი, თეატრის კიბეზე და აივანზედაც ხალხი ბლომათ მოგროვილა. გაისმა ხალხის აღტაცებული ყუჩინა და ტაშის ცემა. როცა ხაურობა მიწყნარდა მარტო ერთილა ლაპარაკობდა თეატრის აივანიდან. ორატორი ყველაზე მაღლა იდგა და მისი სიტყვები ნაწყვეტ-ნაწყვეტათ მოისმოდა...

მართალია! მართალი ყოფილა! განცვიფრებული ჯარის კაცები და დრაგუნები უაზროთ შესტკერიან ამ უჩვეულო სურათს და არ იციან როგორ მოიქცენ, გაწყურენ თუ მათაც გაიხარონ აღტაცებულ ხალხთან ერთად.

— გაუშვით, გაატარეთ ჯარის კაცები, ხალხო, ესენი ჩვენი ძმები არიან, მოისმის აქეთ-იქიდან აღფრთოვანებული ხმები და ჯარის კაცები, რომელნიც გუშინ ასეთ უკანონო ყრილობას ტყვიით გასცემდნენ პასუხს, ახლა თავ-ჩაღუნულნი და დარცხვენნი, სულელური ღიმილით განაგრძობენ გზას.

ყრილობა თან და თან იზრდება. ორატორები ლაპარაკს განაგრძობენ და მათი თავისუფალი სიტყვები, გულადი და ამადელვებელი, ვერცხლის ზარასავით გაისმის ჰაერში. აღ-

ტაცებას საზღვარი არა აქვს. ყველას სახეს აუწერელი სიხარულის ბეჭედი აზის. ამ წამში აღარავის ახსოვს თავისი გასაჭირი, თავისი კერძო ვარამი; აქ აღარ არის: მე, შენ, იგი— პიროვნება—აქ ხალხა ერთი გრძობით, დიადი სიხარულის დიადი გრძობით შეპყრობილი და შებოჭვილი; ამ უშველებელი გრძობის მდინარეს აუტაცნია რამოდენიმე ათასი კაცი და მხოლოდ სიხარული, აღტაცება, გამოთურქვევლი, განუსაზღვრელი, გონიერებას მოკლებული—ანგარიშ-მიუტყმელი სახარული ათამაშებს მათ თავის ტალღებზე, როგორც აღელვებული ზღვის ზვირთები ხის მჩატე ნაფოტებს.

— თავისუფლება, გაუმარჯოს თავისუფლებას! ძირს მონობის მიზეზი!

ეს სიტყვები ყველას პირზე აკერია...

აქ ხომ რამოდენიმე ათასი კაცია, მხოლოდ. აქ საზოგადოების მარტო ერთი კლასია უმეტეს ნაწილათ—ბურჟუაზია. პირველათ ამათ იგემეს აკრძალული ხილის სიტკობება, ის კლასი კი საზოგადოებისა, რომელმაც თავისი სისხლით, თავის გმირული ბრძოლით, მედგარი თანდათანობით, თავგანწირულებით მოიპოვა ეს „თავისუფლება“—აქ არ არის. მუშა ხალხი, პროლეტარიატი, ნაწილი რუსეთის პროლეტარიატისა, რომელმაც გამოაფხიზლა გაუბედავი და ფრთხალი სფერები რუსეთის საზოგადოებისა და ბრწყინვალე ბრძოლის სურვლი აღუძრა მიღუნებულ გულში. რომელიც ყოველ პროგრესიულ მოძრაობაში მოწინავე რაზმს შეადგენს და რომელსაც მუდამ მაღლა უჭირავს თავისი წითელი დროშა—აქ არსად სჩანს. მას თავისი უბანი აქვს იქ, ქალაქის დასალიერს, სახელოსნოებთან და მანქანებთან ახლოს. იქნებ არც კი იცის ჯერ, რომ მისმა მარჯვენამ მომავალი თავისუფლების დასაწყისი გიმოსქედა, ერთი რგოლი გამოაკლო მონობის რკინის ჯაჭვს და ესენი აქ სხვის ცეცხლზე ხელს ითბობენ, სხვის ლუკმას შეექცევიან.

— ამხანაგებო და მოქალაქენო! წავიდეთ ნაძალადევში... მუშებთან, რომელთაც სამართლით ყველაზე უწინარეს უნდა ედღესასწაულებიათ დღევანდელი თავისუფლება!

— ნაძალადევში! წავიდეთ ნაძალადევში.

— მუშებთან წავიდეთ, ამხანაგებო!

გაისმა რამოდენიმე ხმა და ხალხი მწყობრათ გაემართა ვერის დაღმართით.

შვენიერი დარი იდგა და ცხრათვალი მზის სხივები, თითქოს ესენიც თავისუფლებას დღესასწაულობდნო, ლაღათ და უხვათ ეფინებოდა მდინარე-ხალხს. აქა-იქ მარსელიების და სხვა სარეგულიაციო სიმღერის ხმა გაისმოდა. თფილისის ქუჩებს ალბათ უკვირდა რომ ასეთი თავხედი ხალხის ამნაირი კანდიერი სიმღერების გამგონე სისხლის ნაღვართ არ ირწყებოდა. გამოჩნდა წითელი დროშაც. მიხაილოვის პროსპექტზე ხალხს წამოეწია მეორე გიმნაზიის მოწაფეთა მუსიკის ორკესტრი, რომელმაც მარსელიებით გაიარა და წინ მოექცა ხალხს. სახლების აივანები გაქედილი იყო მაყურებლებით და ყველანი აღტაცებით ეგებებოდნენ მზოღვავებულ ხალხს და სოლიდარობის ნიშნათ წითელი ფერის ქსოვილები გამოქონდათ გარეთ.

ხალხი დიდუბის მოედანზე შეჩერდა. წითელი დროშების რიცხვმა იმატა. აქ მუშებიც ბლომათ იყვნენ. ორატორების სიტყვები ქუხდა ჰაერში და მაყურებლები აღფრთოვანებული ყუჩინით და ტაშის ცემით აჯილდოვებდნენ მოლაპარაკეთ.

— ამხანაგებო და მოქალაქენო! რას ნიშნავს ეს უჩვეულო სანახაობა? ეს რა საშიში ძახილი გაისმის რუსეთის სახელმწიფოში: თავისუფლებაო! რატომ ტყვიით და მათრახ-

ბით არ უმასპინძლდებიან თავხედ ხალხს? ნუ თუ დაუძლურდენ მტარვალნი? ნუ თუ ტყვია-წამალი გამოეღიათ? ან ეგებ მართლა შეიგნეს ხალხის ინტერესები და მის საკეთილდღეოთ ზრუნავენ. ნუ თუ ხალხის სიყვარულმა ჩაადენია მთავრობას ის, რასაც ჩვენ ვხედავთ? არა და არა! ეს შიშია, ამხანაგებო, ეს ხალხის ძლიერების შიშით გამოწვეული უკანდახევია მთავრობისა! მტერი ხალხისა—მთავრობა შეკრთა წინაშე აბოზოქრებული ზღვისა. მან უკან დაიხია, რათა უფრო მოიმარჯვოს თოფ-ზარბაზანი. ჩვენ აქ არ შეგვკრებილვართ იმისთვის, რომ ვინმეს მადლობა გამოუკახადოთ. ჩვენმა მარჯვენამ გამოგლიჯა ხელში მთავრობას ეს დროშები, პროლეტარებო, და ჩვენმა სისხლმა შეღება ისინი წითლათ. მადლობა კი არა ზიზღი და მძულვარება მათ, რადგან ჩვენი სიხარული მათი მწუხარებაა, ჩვენი ქირ-ვარამი—მათი ბილწი გულის მალამოა.

ჩვენ უნდა ვისარგებლოთ ამ ერთი ნათელი თავისუფლებით, რომ უფრო გავაძლიეროთ ბრძოლა და მივახწიოთ ჩვენს უახლოეს მიზანს—დავამყაროთ დემოკრატიული რესპუბლიკა. გაუმარჯოს დამფუძნებელ კრებას! გაუმარჯოს რუსეთის რევოლიუციას! გაუმარჯოს რუსეთის სოციალდემოკრატიულ მუშათა პარტიას! ძირს მტარვალები!

ხალხი თითქო ბაგეთაგან გლეჯდა ორატორებს მამაცურ ლოზუნგებს და ჰაერში მდგრათ გაისმოდა რამოდენიმე ათი ათასი კაცის ყიჟინა...

დიდუბის მოედანზე ხალხი სამ ნაწილათ გაიყო: ერთი ნაწილი მეტეხისკენ გაემართა, მეორე გოლოვინის პროსპექტისაკენ, მესამე კი ნაძალადევი წავიდა. საღამომაც მოახწია და ხალხი დაიშალა. ხვალ დილის ათ საათზე ნაძალადევი მიტინგი გაიმართება, სოციალდემოკრატიული პარტიის ორგანიზაციის ხელმძღვანელობით.

19 ოქტომბერი. დილის 10^{1/2} საათზე უკვე დიდძალ ხალხს მოუყრია თავი ნაძალადევის მოედანზე. დარი დღესაც ხელს უწყობს ხალხის დღესასწაულს. საუცხოვო სურათს წარმოადგენს კრება ნაძალადევის ხიდიდან. ჰაერში ორმოცზე მეტი წათელი დროშა ფრიალებს. დროშები ხალხის შუა გულშია ამართული და ისე საამუხრათ და მედიდურათ იშლება, თითქოს თავს დახაროდეს ამოდენა ხალხს და მასთან თავის სიდიადესაც გრძობდეს.

მიტინგი უკვე დაწყებულია და ორატორები რუსულ, ქართულ და სომხურ ენაზე უხსნიან ხალხს დღევანდელი მდგომარეობის მნიშვნელობას. ხალხი სულ-განაბული უსმენს მათ. ორატორები თავიანთ სიტყვებს რევოლიუციონური ლოზუნგებით ათავებენ:

- გაუმარჯოს თავისუფლებისთვის ბრძოლას, ამბობს ორატორი.
- გაუმარჯოს თავისუფლებისთვის ბრძოლას! გრალებს ხალხი.
- გაუმარჯოს პროლეტარიატს და მუშათა პარტიას!
- გაუმარჯოს პროლეტარიატს და მუშათა პარტიას, გაისმის ხალხის გრგვინვა და თითქო მთელი არე-მარე ეხმაურება ამ ორმოციათას კაცის ქუხილივით მრისხანე ძახილს...
- ამხანაგებო და მოქალაქეო!
- სიჩუმე, ხალხო, სიჩუმე!
- ამხანაგებო! თავისუფლების შუქს ჯარის კაცთა დახშულ ყაზარმებშიც შეუენათებია. იქაც გაიგეს სასიხარულო ამბავი და შეგნებული ნაწილი ჯარის კაცებისა ძმურ საღამს და თანაგრძობას უთვლის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას და მის დროშის ქვეშ მებრძოლ ამხანაგებს! გაუმარჯოს შეგნებულ ჯარის კაცთ!

ამ სიტყვებმა განუსაზღვრელი აღტაცება, ბავშური სიხარული გამოიწვია ხალხში. ისეც მხიარული პირისხეები რა-

მოდენიმე ათი ათასი კაცისა ბედნიერების ღიმილმა გააზუქა და მძლავრი ხმა აღტაცებისა გულის სიტყვიდან აღმოხდა ერთბაშით ხალხს.

— გაუმარჯოს ჯარის კაცთ, იგრილა ხალხმა.
 ისეთ ნაირათ ააღელვა ყველანი ამ სასიამოვნო და საგრძობელმა ამბავმა, რომ ერთი მეორეს ვეღარ ამჩნევდა და თავის სიხარულის სავსებით გამოხატავს ვერაფერ ახერხებდა. ორატორები ლაპარაკს განაგრძობდნენ. ტრიბუნაზე ქალარაშერეული ორატორი ავიდა, ქუდი მოიხადა და ანიშნა ხალხს რომ ლაპარაკი სურს და სიჩუმის დამყარებას უცდის. ხალხმა სული გაკმინდა.

— ამხანაგო პროლეტარებო!
 დაიწყო ორატორმა ხმა-მალლა. სიტყვები ნაწყვეტ-ნაწყვეტათ გაისმოდა ჰაერში.
 ჩვენ ვიგემთ მცირე თავისუფლების ნაყოფი... ჩვენ ამ წუთში ბედნიერები ვართ... მაგრამ ისინი, ვისი წყალობითაც დღესასწაულობს დღეს პირველ გამარჯვებას რუსეთი, ჩვენი მებრძოლი ამხანაგების საუკეთესო ნაწილი ჩვენთან არ არის...

სად არიან თავისუფლებისათვის თავ-დადებული ამხანაგები! იგინი ციხეში იმყოფებიან, ამხანაგებო. იმაო ვერ გაიზიარეს საერთო მხიარულება... იგინი ჩვენი საუკეთესო ამხანაგებია... ჩვენ უნდა ვუშველოთ მათ, ამხანაგო პროლეტარებო!

— დავიხსნათ, დავიხსნათ ღრიალებს ხალხი.
 — ამხანაგებო! როდესაც ჩვენ, თავისუფალნი და ბედნიერნი, რიცხვით რამოდენიმე ათი ათასი, შეგვკრებილვართ აქ ჩვენ საქმეებზე მოსალაპარაკებლოთ, ქუჩებში კიდევ ჯარები დგას. ქალაქში კიდევ საომარი წესები მეფობს. ვის გაუგონია ასეთი თავისუფლება, ამხანაგებო!

— ძირს საომარი წესები! გრგვინავს ხალხი.
 — ჩვენი ძმები, ამხანაგებო, საუკეთესო ნაწილი ჩვენი გლეხობისა დღეს დიდ გასაჭირში იმყოფება. მთელი სოფლებს რევოლიუციონური გლეხობისა განადგურება მოელის. იქ ეგზეკუციაა ჩაყენებული. იქ ყაზახ-რუსთა მართახები თარეშობს, აწიოკება მოელის მათ. ჩვენ ვერ მოვითმენთ ამას, პროლეტარებო!

— ძირს ეგზეკუცია! გაუმარჯოს მებრძოლ გლეხობას! გაისმის ხალხის საერთო ყიჟინა.

— ჩვენ წავალთ ნამესტნიკის სასახლისაკენ. წავალთ, სანამ გზას მოგვცემენ. სათხოვრათ და სახვეწნელათ როდი მივდივართ იქ! ხალხი, რომელსაც სოციალ-დემოკრატიის დროშის ქვეშ შეუყრია თავი არასოდეს არ იკადრებს თხოვნა-მუდარას! ჩვენ მოვითხოვთ, რომ გაათავისუფლონ ჩვენი დატყვევებული ამხანაგები, მოხსნან საომარი წესები და გამოიყვანონ სოფლებიდან ჯარები!

— წავიდეთ, წავიდეთ! გუგუნებს ხალხი.
 — ჩვენ წავალთ მწყობრათ, წეს-რიგით. ჩვენ დაუმტკიცებთ ჩვენ მტერს, რომ წეს-რიგი, რომლითაც მას თავი მოაქვს და მუდამ ამაყოფს, მისი მოგონილი არ არის...

ხალხი დაიძრა. წინ მიუძღვის წითელი დროშები სხვადასხვა სარევოლიუციო წარწერებით და დიდებული მარქსის სურათით. საუცხოვო წეს-რიგია. ალაგ-ალაგ მომღერალთა ჯგუფები რევოლიუციონურ სიმღერებს გალობენ. არის აგრეთვე რკინისგზის მუშათა და გიმნაზიელების ორკესტრები და მარსელიეზის დიდებული ხმები უერთდება სიმღერის ხმებს..

ავქალის მეორე ქუჩა ხალხის მდინარემ დაფარა. დასაწყისი და ბოლო არ უჩანს ხალხს. დინჯათ მიღელავს ეს ნამდვილი ზღვა 50—60 ათას კაცისა. უცებ გაისმა ძლიერი ყიჟინა და აღტაცებულმა ძახილმა შეარყია ჰაერი. როგორც

ქარიშხალი დაბურულ ხშირ ტყეში გადაივლის უზმრმაზარ ხეებს და ჩაკვტება საღდაც შორს, ისე ჩაირბინა ხალხის გულადან ამონახეთქმა სიხარულის გრგვინვამ და მიწყდა საღდაც შორს, სივრცეში.

— ჯარის კაცები, სალდათები! ისინი გვესალმებიან, წითელი დროშები გამოუტანიათ! გაუმარჯოს სალდათებს! გაიძახიან ირგვლივ. ხალხი შეჩერდა. აიყვანეს რამოდენიმე ორატორი და ჯარის კაცთა აღელვებული სახეები სიყვარულით და აღტაცებით მიბრუნდა მათკენ.

ამხანაგებო სალდათებო!

მიმართავენ ორატორები და ძლიერი, ქეშმარიტი სიტყვები გულში ხვდება ჯარის კაცთ...

მივალწოთ გოლოგინის პროსპექტს. პურდენინოს სასტუმროდან დაწყებული ვერის დაღმართის დასაწყისამდე პროსპექტი ხალხითაა დაფარული.

ქუჩა ცხოვრობს, ღელავს, გრგვინავს და ბობოქრობს. ხალხი გაჩერებულია და ყველანი გრძნობენ ამ თვალ უწვდენელ მასაში დაფარულ, თავშეკავებულ სიძლიერეს. ლამაზი შენობის ფანჯრებიდან და აივნებიდან ჩასუქებული, ლალი და მძლარი, „სუფთა“ პუბლიკა იცქირება და უკვირს უზვეულო სანახაობა. ხალხი ელოდება. ნამესტნიკთან დელეგატები გაგზავნილი და პასუხს უცდის 80 ათასამდე კაცი. ხალხი და მთავრობა. აქ ხალხი უიარაღო, მშვიდი და წყნარი, როგორც დროებით დამშვიდებული ზღვა, მაგრამ ზღვასავით ძლიერი და შეუბოვარი, როცა მას ქარტეხილის ქროლა ჩაურბენს და იქ მთავრობა და ჯარი, თოფ-იარაღში ჩასმული, გარეგნულადაა ძლიერი და ნამდვილად კი სუსტი, უღონო წინაშე ხალხის ძლიერებისა. ხალხი იცდის. აქა იქ, ამაყათ ამართულ დროშებთან ორატორები მოსჩანან. მათ ცალი ხელი დროშის ტარისთვის ჩაუკიდიათ, მალლიდან დაყურებენ ხალხს და ვაჟაკურ სიტყვებს ესვრიან...

დაბრუნდენ დელეგატები.

— ამხანაგებო! ჩვენ, თქვენი გადაწყვეტილებებისამებრ ნამესტნიკთან ვიყავით და მოთხოვნილებები წარვუდგინეთ. მხოლოდ ერთი მოთხოვნილება დააკმაყოფილა მან და ისიც სანახევროთ. ის დაგვირდა იმ ტუსად ამხანაგების განთავისუფლებას, რომელთაც მშვიდობიანი პროპაგანდა და აგიტაცია ბრალდება. დანარჩენი კი ისევ ციხეში დარჩებიან. რაც შეეხება სამხედრო წესების მოსპობას, ნამესტნიკმა გვიპასუხა, რომ სანამ გაფიცვას არ მოხსნიან სამხედრო წესები ძალაში იქნებაო. ეკზეკუციაზეც ამ ნაირი პასუხი მოგვცა მან და დაგვირდა შუამდგომლობას აღვძრავ უმაღლესი მთავრობის წინაშე ყველა ამის შესახებო. შესწყვეტო თუ არა გაფიცვას, ამხანაგებო?

არა, არა! იგრილა ხალხმა.

— მაშ გაფიცვა ისევ ძალაში, რჩება. — რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის თფილისის ორგანიზაციის ბიურო მიტინგს ხურავს და გიცხადებს, რომ ხეალ ნაძალადევი, იმავებლავს, საღდაც ღღეს იყავით შეკრებილნი, მიტინგი ხელ-ახლა დაიწყება დილის 10 საათზე. ხალხი დაიშალა.

(დასასრული იქნება)

მ. შ.

რ უ ს ე თ ი.

რუსეთის უკანასკნელ ძველ მოსილ მოძრაობაში „ძველმა დედა-ქალაქმა“ დაიშახურა ზირველობის სახელი. არვის ეკანს თუ მოსკოვში, რუსეთის გულში, ამაღნი რევოლუციონური ძალა ინახება. წარსული უმოქმედობა და ინდიფერენტობა, რასაც

ძალიან უსაყვადურებდენ ამ ქალაქს, გამოიყიდა მან და დაუმტკიცა ქვეყანას, რომ ისიც, როგორც მთელი საუკეთესო რუსეთი არის შედგრათ ებრძოდნენ თვითმხერობელ მთავრობას. მთავრობის არეულობას, როგორც შვითხველმა იცის, მოყვა თითქმის საერთო გათიფვა რკინის გზებისა და ამ გვართ სახელმწიფოს ორგანიზმის არტერიებში სისხლას მიმდინარეობა შეჩერდა. უკეთესი მერმისისათვის შებრძობა ხალხმა ძალ-ღანე მოიკრიბა, ერთხელ კიდევ შეებრძოდა „სახელმწიფოს ძირითად შეურყეველ ზრინციბებს“ და შეარყია კიდევ. მან ძალით გამოკვლიჯა მთავრობას თავისუფლების ნაფლეთი გასისხლიანებულ ხელებისაგან. შიშმორეულმა მთავრობამ „უბოძა“ თავის „ერთგულ ქვეშევრდომთ“ სიტყვის, სვინდისის, კრებების და კავშირების თავისუფლება და ზირფინების ხელშეუხებლობა. გაათართოვა აგრეთვე სახელმწიფო სათათბირის უფლებები და „თართო კანსტიტუციის“ უზრუნველ მეფეი ზრინციბები დაამყარა. როგორც ეს თავისუფლებები და ეს კანსტიტუცია — ჩვენ დღესაც კარგათ ვხედავთ, ხოლო მომავალი უფრო ნათლათ დაგვანახებს. ახლა კი გავითავადისწინათ, რა მოყვა მთავრობის ასეთ ლიბერალურ ნაბიჯს. გამოვიდა იგი არა სისინარულო მანიფესტი რუსეთმა ერთ წუთში შედარებით თავისუფლათ ამოისუნთქა, მაგრამ მხალათ ერთი წუთი გაკრძელდა ეს ბედნიერება. ამ ბედნიერ წუთს მოყვა ისეთი უბედური დღეები, რომლის მსგავსი თვით რუსეთსაც არ ახსოვს. სახელმწიფოს ყველა კუთხეებში თავი წამოიკა იმ სახიზღარმა ელემენტებმა, რომელთაც ჩვენ აქამდე შიშით „ძნელ ძალებს“ ვუწოდებდით, ხოლო ახლა, ცოტა უფრო გათავაბებულნი, პოლიციას და მის დამქაშებს დაჯიქმევთ. ამათი მეტადინეაბით თითქმის ყველა ქალაქებში შესდგა შესთურათ მოწოდებლი ბრბოები, რომელთა დევიზს „დაწვი, განადგურე, იჭურდე და ინვაზდე“ შეადგენს და რომელთაც სვინდის-ნამუსი საადებ-მიცემო საქონლათ გაუნდათ. უნდა გამოვტყდე, რომ ამათთვის მართლაც რომ სუფუჯს ზირფინების ნამდვილი ხელშეუხებლობა და სიტყვის, სვინდისის, კრებების და, ასე განიხჯეთ, მოქმედების თავისუფლებაც. ასეთი „მებრძოლი რაზმების“ მოხუბით დღეს მთელი რუსეთის საუკეთესო და უმწიკნაწილი შიშში და განსაცდელში იმეფებება და ყველგან უდანაშაულო ხალხის სისხლი იღვრება. დეპუტებს საშინელი ამბები მოაქვს რუსეთის ყველა კუთხეებიდან. ჩვენმა შვითხველმა, ალბათ, უკვე იცან ამ დეპუტების შინაარსი, მიუხედავათ ამისა ჩვენ მანც მოვიყვანთ აქ რომდენივე დამახსიათებელ ამბებს, ტელეგრაფის საშუალებით გადმოცემულს. იმ ქალაქებში, სადაც მცხოვრებლების ნაწილს ებრძელები შეადგენენ, დაუნდობლათ ანადგურებენ ამ ხალხს ხოლო იქ სადაც, ბნელი ძალების სავალალოთ, ებრძელები არ არიან, გამანადგურებელი მოძრაობა ზატრიოტ-ხულიგანების რევოლუციონერების წინააღმდეგაა მიმართული... შაროუბლში 21 ოქტომბიდან დაიწყო ებრძელთა ქანების აწიკება. „გაძარცვეს“ ებრძელების მომეტელები ნაწილი და მრავალი სხლდი. მთავრობის მოხელეებმა ვითომდა მიიღეს საჭირო ღონისძიებანი, მაგრამ მხოლოთ ხალხის დასანახავათ, თორემ ნამდვილათ სრულად არაფერი არ იხრუნეს“ (დებ.) რევოლუციონერ მოძრაობით განთქმულ იკანოვოვოზნესენსკში „ებრძელთა აკლებ“ დაიწყო. მრავალი სხლდი და მადახიას ახრებელი და გაძარცვლია. მოკლულნი და დაჭრილნიც არიან. ბრბო თერთი ნიშნებით და ხელმწიფის სურათით, ქუჩებში დადის.“ (დებ.) — კიევში საშინლათ აახრეს და აიკლეს ებრძელები. — დღესში საზარელი სისხლის დგრა გამართეს ხულიგანებმა, ებრძელები სულ მთლათ აწიკეს. ჰეტერბურგში 24 ოქტომბერს ებრძელების ასაკლებათ ემზადებდენ. ხულიგანების წინააღმდეგ საბრძოლველ რაზმებს ადგენდენ. ნიკოლაევში აიკლეს და განადგურეს ებრძელები. დონის როსტოვში ხულიგანებმა საშინლათ აახრეს ებრძელი მცხოვრებნი. სურაჟში 20 და 21 ოქტომბერს ებრძელები განადგურეს. კროლევცში

რედაქციის დადგენილებით, რომელიც განსაზღვრავს მისი პოლიტიკური მიზანობისა და სახელის. უკიდურესობაში, ვლადიმერში, ბანკურები და აქციონერები. გრძელად გააგრძელდა მისი მუშაობა, რომელიც „მშენებელი და მართლ-მადიდებელი მხარეების“ კონკრეტული ასაკებით წარმოადგენს.

მოსკოვში 21 ოქტომბერს, ღამის 11 საათზე, როდესაც ხალხი თავისუფლებისათვის მებრძოლთა დასაფლავების შემდეგ უკან ბრუნდებოდა, ხულოგანებმა და კახაკებმა თოფები დაუშინეს. მკვლელობა დაიწყო 20. 22 ოქტომბერს ხელიდან იმპერატორის შუშისა და სტუდენტების თავს ესხმან. — „ნოვოროსის ხალხის სხეულით ხელმწიფე იმპერატორს დაეპყროს; ქალების გიმნაზია მეორეთ განადგურეს. — რაზანში ხელიდან იმპერატორს თავს დაესხნენ კლუბის სადგომს, სადაც მიტინგი იყო გამართული, შენობას ტყვეობა წაუკიდეს. ხალხი და ორატორები დიდის გზისკენით განთავისუფლდნენ. ხელიდან იმპერატორის მანქანის ტყვეობა და ებრაელების მძაზვრებით თითქმის მთლათ დასრულეს.“ — მოსკოვში „ნატრიოტები საბჭოთა სასწავლებელს შემოესივნენ და ქვედა დაუშინეს“; სტუდენტებმა, რასაკვირველია თავის დაცვა მიიწყეს და ბრძოლა თოფებით დაუშინეს, მაგრამ თავის დაცვა მათ ბრძოლა-მტკიცებით ჩუთქადა და სასწავლებელს კარს შემოკრულა „კახაკთა რაზმი და ქვედა ჯარა. სტუდენტები მომწვედნენ და არაინ“...

ასეთი მანარისის დაეპყრობა რუსეთის თითქმის ყველა ქალაქებიდან, ზოგიერთ ადგილს ნატრიოტ-ხელიდან სიმბოლოებს უმწვერვალდეს წერტილად მიუხედავად. მაგალითად, ტომსკში მომხდარი საბრძოლო უწყვეტი სიმბოლოებს აღემატება და მისი წარმოდგენა შეუძლებელია. ტომსკიდან მოსულ დეპუტატს ჩვენ ცალკე ვებუდვით ამ ნომერში.

ერთადერთი კუთხე, სადაც სასიამოვნოდ და დამაშვილებელი ამბები მოდის — თიანეთია. აქ ერთი წვეთი სისხლიც არ დედრიადა, მაგრამ, მიუხედავად ამ გარემოებისა, რუსეთის გერცერთმა კუთხემ ვერ გამოაყენა ისე ეს ნატრა თავისუფლება, როგორც თიანეთში. ეს ამიტომ რომ აქ თვით ხალხმა ჩაიგდო ხელში მართვა გამოცდების საქმე და ერთ წამში გააუქმა მთავრობის ყველა დაწესებულება. როგორც დეპუტატი გამოგვცემდნენ თავიანთი რევოლუციონერებმა ჩაიგდეს ხელში, და, თითონ შეუდგნენ ქვეყნის მართვა-გამგეობას, მათ შეაარადეს ხალხი, დაეყენეს თავიანთი ჯარის უფროსები და მოხელეები, და ამგვართ, მთელი ძალა მათ მხარეზე გადავიდა. თიანეთში ჯარისკაცები გემით გამოისტუმრეს და თითონ კი განხლებული და მშვიდობიანი ცხოვრება დაიწყეს. მთავრობამ კერძოთარო რეპრესია ვერ იმართა თიანეთის წინააღმდეგ მანიატრით „უბოძა“ ის, რაც ხალხმა თქმით მოიპოვა. ასეთი უწყვეტი რუსეთის დევნადელი მდგომარეობა.

კომპონენტის დასოცილება

ა. არსები. (თარგმანი)

ქალი მოხალღეთ — კომუნის წამებულებზე გელაპარაკებით!

რამდენი იყვნენ ისინი? — მათი დათვლა არვის ძალუძს! ამაზე თქვენ შეეკითხეთ პარიზის ქვაფენილს, ლაბოს კაზარმების ყუმბარებს, ლიუქსემბურგის ბაღს, შამონის სიმადლოებს, შატლეს, პერ-ლაშეზის სამარეების გასისხლიანებულ ფილაქნებს, სასაფლაოებად გადაქცეულ მწვანე ბაღებს, სადაც ახალ მიწა მიყრილ საფლაოებიდან დამ-ღამობით მომკვდავთა ხრიალი ისმოდა.

სისხლის ღვარი დიოდა. მდინარე სენა წითლათ შედებილი იყო. დასოცილთა გვამები ერთმანეთზე შეხორებული ყვარა

ქუჩებში რამდენიმე ათასი ობკუთხედ საყენის სივრცეზე. ვერსალის ზარბაზნების თვლები მთლათ გათიხნოდა იყო ტალახივით გამხმარი სისხლით და ადამიანის ტვინის წაქეწვით, ხუთმეტ დღეს იყო განუკითხავი ქლეტა. პარიზი უზარმაზარ საყასბოთ გადაიქცა.

როცა ყოველივე გათავდა, დიდებულ ქალაქს აკლდა ასი ათასი მუშა.

მოკლული, ტყვეთ წაყვანილი, გაქცეული, ზოგიერთი ამქრებიდან ერთი კაციც აღარ გადარჩენილა. ამას ამოწმებს თვით მუნიციპალური საბჭო ერთ ოფიციალურ ანგარიშში.

ქემმარტათ, ნადიმი იყო ეს საფრანგეთის ბურჟუაზიისა. ჩვენ დიდ გენერლებს დღესაც კი პირზე ნერწყვი მოსდით ერთ მის მოვანებაზე.

ტიერი — ეს საზიზლარი ქონდრის კაცი, თითქოს გაყმაწვილდა, რა რომ ამ ხალხის სისხლით სავსე ვანაში იბანა.

არაფერი არ დაუზოგავთ კაპიტალისტთა ამ ორგანიზაციის, საუცხოვო ნადიმი იყო. ჟღერდნენ დედაკაცებს, ახალ-გაზდებს და მოხუცებს, დედებს ბავშვებითურთ, ბავშვებს უბატონოთ, და კიდევ ამაზე უფრო სასიამოვნო ის იყო, რომ ხოცდნენ უიარაღოებს, — მოხუკთ, ავადმყოფთ, მომკვდავთ, გოსპიტლებში ჭრილობა შეხვეულთ შტიკებზე აგებდნენ და სარკმლებიდან სისხლის მორევში ისროდნენ, როგორც ლეკვებს, რომლებიც წკავიან და ყმუიან.

ლიან, ეს საუცხოვო რამ იყო!

უმსგავსი ჟურნალისტები და ზნეფაფუქებული ქალები-ღარბოდნენ მკვდარი გვამების სანახავათ; იყო ისეთი შემთხვევებიც, რომ ტურფა ქალები ქოლგის წვერს ჩრიდნენ ჯერ ისევ ცოცხალი ხალხის ღია ჭრილობებს.

თიულ ფაგრს, ამ ყალბი ქალღლების ოსტატს, მილერის სისხლში მთლათ შეღებილს, განცვიფრებაში მოყავდა ქვეყანათავისი თავის გაათორებულ ჭკვიდან შემლილის სანახაობით. მონარქიულმა ევროპამ, რომელმაც გაქცეულთა გაცემაზე უარი უთხრა, შეარცხვინა იგი.

მარკიზ გალიფე ჩეხდა მიტომ, რომ წამხდარი კაცი იყო.

— „ჩემს ქუჩაზე დღესასწაული დადგა!“ ამბობდა ხოლმე ის, მის ეგონა უსათუოთ, რომ ქმრის სიავაკე დაჩრდილავს და დაავიწყებინებს ხალხს ცოლის გარყენილებას, რომელიც ყოფილ იმპერატრიცა ევგენიას მეტოქე და პირის ფარეში იყო.

გინუა, სიზი, მაკ-მაგონები და სხვანი იმპერიის გენერლები, უბრუნებდნენ უიარაღო ხალხს თოფის სროლის სახით მიუჯლოუგუნებს, რომელიც მათ ძღვევა-მოსილ პრუსიიდან მიიღეს კეფაში, რადგანაც იგინი მათი სხეულის სხვა ნაწილს ვერა ხელავდნენ და ამიტომ არც შეეძლოთ სხვა ადგილას გაერთყათ.

ალექსანდრე დიუმა — შვილი ზნეწამხდარ ქალების მომღერალი, დამცველი საკუთრების, ბურჟუაზიული ოჯახისა, იმ ოჯახის, რომელიც სიმრუშესა და საროსკიპო სახლზე დამყარებული, აცხადებდა, რომ „კომუნარის დედალი მხოლოდ მაშინ გაგს ქალს, როცა იგი ყელ გამოქრილია“.

ვრინიო, „საზოგადო სიკეთის“ მთავარი რედაქტორი და ტიერის საყვარელი მეგობარი იკვებიდა, რომ მან მოკლა საკუთარი ხელით ოცდა ათი ფედერალისტი, დატყვევებულთა ბორკილ შეყრილთა ან დაჭრილთა რიცხვიდან, რასაკვირველია.

ეროვნულმა კრებამ, რომელიც თითქო იწოდა მოუთმენლობისაგან, რომ რაც შეეძლება ჩქარა ამოსვრილიყო ამ სისხლში, სამადლობელ ადრესს უგზავნიდა ვერსალის ჯარს და ერთხმათ, გარდა ერთი წევრისა, აცხადებდა, რომ ხალხის ჯალათები „სამშობლოს მხსნელნი არიან“.

„Paris Journal“-ში 1871 წ. 5 ივლისს დაბეჭდილი იყო შემდეგი დიალოგი:

—„ბავშვებო, რა უფრო გენატრებათ სანახავათ: ნანგრევები თუ მოკლულთა გვაგები?“

—„მკ, ერთი და მეორეც, დედილო, ერთი და მეორეც!“

—„მაშ, აი რა ვქნათ, ჯერ მკვდრების სანახავათ წავიდეთ... მხოლოდ საუზმეზე კი—ბევრს ნურას გამოუდგებთ.“

—„რა უშავს რა, დედილო, ჩვენ თითო ნაჭერ პურს თანაც ვიგულვებთ!“

—„ძალიან კარგი და თუ მეტათ არ დავიღალე, დესერტის მაგიერ ცეცხ-წაქიდებულ შენობების საყურებლათ წავიდეთ.“

ბავშვებმა სიხარულით ტაში შემოკრეს.

რა საუცხოვო სურათია ბურჟუაზიისა, მისგანვე დახატული!

მკ, ქალებო! გვაგები, რომლების სანახავათაც თქვენ მიხვალთ, ეს გვაგებია იმ ხალხისა, რომლის შრომაცა ქმნის თქვენს ფუფუნებას და რომელიც ამოჟლიტეს იმისთვის, რომ მან ველარ შესძლო იმის მოთმენა, რომ მისი საკუთარი ქალიშვილები სიმშობის და პროსტიტუციის მსხვერპლნი უნდა გამხდარიყვნენ, ან და თავისი თავი საკუთარი ხელით უნდა მოეკლათ.

* * *

მთელი ხალხი მომწყვდელი იყო თავისივე ქალაქის კედლებში. გამოსავალი არსაით ქონდა, რადგანაც კარებს მოკავშირეთა რაზმები—ვერსალელები და პრუსიელები დარაჯობდნენ.

და, აი, ამ ხალხს გამძვინვარებელი რეაქცია უყვირის:

რაც უნდა ქნა—შენ მაინც დაღუბული ხარ! თუ შეგიპყრეს იარაღით ხელში, შენ მხოლოდ სიკვდილი მოგელის! თუ იარაღს დაყრი—მაინც სიკვდილი! თუ დაეცე და ითხოვ შებრალებას—სიკვდილი! საითაც უნდა მიბრუნდე, საითაც უნდა გაიხედო, მარჯვნივ, მარცხნივ, წინ უკან, მალა, ძირს—სიკვდილი! შენ არამ თუ მარტო კანონის გარეშე ხარ, კაცობრიობის გარეშე ხარ, ვერც ხნოვანება, ვერც სქესი ვერ გიხსნის ვერც შენ და ვერც შენიანებს. შენ მოგკლავენ, მაგრამ უმალ შენ დასტებები შენი ცოლის, დედის, ქალების, ვაჟების, ძუძუმწოვარ ბავშვების სიკვდილის ტანჯვა-ვაჟების სანახაობით.

სიკვდილი! სიკვდილი! სიკვდილი!

გუშინ პრუსიელს ეალერსებოდნენ: ტყვეთ მყოფს მას კვებავდნენ და ყოველგვარ ყურადღებას აძლევდნენ; დაჭრილს ნაზი მზრუნველობით ექიმობდნენ და ესეც უნდა მოქცეულიყვნენ—ეს იყო ადამიანი, თუმცა ამ შემთხვევაში ის წარმოადგენდა მხოლოდ უღიერ ძალას, რომელიც დინასტიურ სიძულვილს და პატივისმოყვარეობას ემსახურებოდა. ქუდები ძირს ბისმარკის მიერ წასისინებულ მრისხანე ქოფაკის წინაშე. ჟიულ-ფაერი წავა ამ დიდი კაცის ფეხთ წინაშე ცრემლების საფრქვევით. ტროშიუ და ტიერი ბედნიერნი იქნებიან, თუ მათ ეღირსებათ ომის შემდეგ ხელი ჩამოართვან მას, რომელმაც გასრისა რევოლიუცია საფრანგეთში. შენ კი, საფრანგეთის მოქალაქე, უფლებებისა და სიმატლის დაცვისათვის ამდგარო, გუშინ გამათახსირებელ ომიდან პარიზის დამცველო, როცა ვილჰელმი ებოტინებოდა იმპერატორის გვირგვინს, რომელიც ბონაპარტს სედანის ტალახში ჩაუვარდა, შენ, რომელსაც გსურს დაამყარო ხალხთა შორის ძმობა და მთელი ქვეყნის სოლიდარობა, შენ, რომელიც ოცნებობ საფრანგეთის და მთელი კაცობრიობის ბედნიერებაზე. შენ, რომელიც

ფიქრობ დაამყარო შენი სამშობლოს სიღიადე ისეთ სწავლებლებზე, რომელთაც შეეძლოთ უზრუნველყონ მთელი მსოფლიოს ბედნიერება, შენ ხარ უკუგდებული, შენ ხარ სანახარარი!

შენთვის არ სუფევს სამართალი.

შენი ხელი იწვევს ზიზღს და თუ შენ გაუწვდიდი მას თანაგრძობის სათხოვნელათ, წაგჭრიდნენ და პირშიც მოგაფურთხებდნენ.

სიკვდილი შენ, აჯანყებულო! სიკვდილი შენ, სოციალისტო! სიკვდილი შენ კომუნარო! სიკვდილი შენ, შენს ცოლს, შენს ბალებს!

სიკვდილი! სიკვდილი! სიკვდილი!

მაგრამ ვინ იყვნენ ესენი, რომელთაც გაბატონებულ კლასების წითელ-კანიან წარმომადგენელნი ასეთ შეუფერებელ სიხარულის კიჟინით აკრავდნენ სამარცხვინო ბოძებზე? ვინ იყვნენ ისინი, რომელთაც ბურჟუაზია, თითქო ველურ კაცის მჭამელების მსგავსათ ხოცდა ისეთი გამხეცებით, რომლის მსგავსი დღემდის ჯერ არ მომხდარა.

მხოლოდ რამდენიმე სახელი მოჩანს ამ სისხლის ტალღების ზედა პირზე; მათ დედნის რეაქციონურ ვნებათა, ეგოისტურ ინსტინქტთა და შურის ძიების შიშის ქარიშხალი. ჩავუკვირდეთ ამ ხალხს, რადგან მათი მეონებით შეიძლება ვსაჯოთ იმ დანარჩენ აუარებელ უსახელო ხალხზე, რომელიც ისტორიის შეკითხვაზე უპასუხებს;

„ჩემი სახელია—ხალხი!“

აი, პირველ ყოვლისა

დედეკლიუზი,

მოხუცი, გათეთრებული თავით, გამხდარი, ენერგიული სახით, და ამაყი გამომეტყველებით: მაგალითი პატიოსნებასა და უანგარობისა, იაკობინელი, თითქო კონვენტის დროის ხალხის მოდელზე გამოქრილი, რომლის უკანასკნელი, მაგრამ არა ნაკლებ მშვენიერი წარმომადგენელი იყო იგი ჩვენ დროს. იგი მთელ თავის სიცოცხლეში განუწყვეტლივ იბრძოდა მისთვის, რასაც იგი რაცხდა სიმატლეთ და ქეშმარიტებათ.

ვერც დამარცხებამ, ვერც დევნამ—იმპერიის დროს ის კაიენაში გაგზავნეს*)—ვერც ფიზიკურმა და ხნობრივმა ტანჯვა-ვაჟებამ, ვერც ხნოვანებამ, —ვერაფერმა ვერ შეძლო მისი რწმენის და საქმისადმი უსაზღვრო სიყვარულის შესუსტება.

რომ უკეთესი სამსახური გაეწია რევოლიუციისთვის, მან უარყო ოჯახური ცხოვრება, ცოლი არ შეირთო და ცხოვრებდა დედასთან და დასთან ერთათ.

მას არას დროს ჩვეულებათ არ ქონია არც ყოყმანი, არც დასუსტება და გასინჯეთ, რომ დალაღვაც კი არა. იგი ცხოვრებდა და მოკვდა უშიშრათ და უებროთ.

მაგრამ განსაკუთრებით მშვენიერი იყო მისი ბოლო.

იგი გაგზავნეს ჯერ დეპუტატათ ბორდოში, შემდეგ კომუნაში ამოარჩიეს და შეუდრეკლათ გამოცხადდა იქ, სადაც მას ხალხი იწვევდა.

მაშინ, როცა ის იმ თაობას ეკუთვნოდა, რომელიც გაფლენილი იყო ერთიანობის იდეებით, მთავრობის დიქტატურის აზრებით, ღრმათ წამდა სახელმწიფოს ძალა და სოციალურ კითხვებს ნაკლებ იცნობდა, მეტათ ჩქარა უნდა შეენიშნა მას, რომ საქმე, რომელსაც იგი თავს წირავდა—კო-

*) ე. ი. კატორგაში.

შენის საქმე—ძირიანათ ეწინააღმდეგებოდა ზოგიერთ მის ძვირფასს რწმენებს.

მაგრამ დელეკლიუზი თავის საკუთარ რწმენებზე მალლა რევოლიუციას აყენებდა, ამ რკინის ადამიანში არ იყო იოტის ოდენა დოქტრინერობა იგი იყო ფანატიკოსი და არა დოღმატიკი. ის არ ეკუთვნოდა იმათ რიცხვს, რომელნიც რევოლიუციას ერთს ფორმულაში ათავსებენ და ვაიძახიან: „ჩემ ეკკლესიის გარეშე ხსნა არსად არის“!

აი რატომ იყო, რომ თუმცა ის უწინ არ ემხრობოდა კომმუნარების ყველა მისწრაფებებს; თუმცა ზოგიერთ ამ მისწრაფებათაგანი ან პირდაპირ ეწინააღმდეგებოდა იმ პოლიტიკურ რწმენებს, რომლებსაც დელეკლიუზმა მთელი სიცოცხლე შეწირა, ან არა და, ეს მისწრაფებანი საკითხების ახალი მხარეების გამოაშკარავებით ზადავდენ ექვსსა და გაურკვევლობას მის თავში, რომელიც დაჩვეული იყო სულ სხვაგვარ წარმოდგენებს,—მარა მაინც სიმართლე უნდა ვთქვათ: მან ნათლათ შეიგნო კომმუნის პროგრამა, იგი შეეთანხმა მას და მიიღო ყველა მისი დასკვნები მთელი მათის ძლიერებით.

მისი ორგანიული, შეზრდილი სიმპატიები არ იზიდავდენ მას კომმუნისაკენ, მაგრამ იქ იყო ხალხი და იქ იყო მისინებაც, და დელეკლიუზმაც სტოიკური სიმტკიცით მოიხარა ქედი მის წინაშე, დელეკლიუზის გვერდით იმას ისევე დიდებული ერთი ადგილი უჭირავს, თუმცა სრულებით მისი მოწინააღმდეგეა.

3 ა რ ე ნ ი.

შვილი ხალხისა და საკუთარ ფიქრების ადამიანი. ის დაიბადა 1839 წ. სენის და მარნის დეპარტამენტის ლარიბი გლენის ოჯახში. მეცამეტე თუ მეთოთხმეტე წელს ის მივიდა პარიზში და აქ ერთ წიგნის ყდის დამკაზმელს შევირდათ მიებარა.

მაშინ მან წერაკითხვაც არ იცოდა, მაგრამ მას ისეთი ენერჯია ჰქონდა, რომ შესძლო თავის თავათ განვითარებულიყო, და რა წამს ქარხანაში თავისუფალ დროს ხელთ იგდებდა, სულ თავის გონებრივ განათლებას ანდომებდა.

დელეკლიუზი, კაცი ბურჟუაზიული ჩამომავლობისა, იაკობინურათ აღზრდილი, წარმოადგენდა ძველი რევოლიუციონერის ტიპს, რომელიც სოციალიზმს იმიტომ მიემხრო, რომ იგი გულწრფელათ ემსახურებოდა ხალხის საქმეს, სამართლიანობას.

ვარლენი კი, პირიქით—ახალი დროის რევოლიუციის განხორცილებათ. ის მთლათ მებრძოლ სოციალიზმს ეკუთვნის და მის წარმომადგენელთა შორის ვარლონის სახე მუდამ ბრწყინვალე კეთილშობილი, გულის ამძგვრებელი ღარჩება.

იგი შეუდგა თავის რევოლიუციონურ მუშაობას, როგორც მოთავე წიგნის დამკაზმავ მუშათა საზოგადოებისა. შემდეგ მან დააფუძნა პირველი სოციალისტური სამზარეულოები პარიზში.

და ბოლოს, იგი შეიქნა ერთი უპირველესი წევრი, და უღალავი აგიტატორი და საუკეთესო მოღვაწე ინტერნაციონალისა საფრანგეთში.

ეხლაც ანსოვთ მისი ამაყი და თამამი ყოფაქცევა, როცა ნაპელონ მესამემ, რაკი დარწმუნდა, რომ მას არ ძალუძს არც მოხიბლვა და არც მოტყუება, არც ინტერნაციონალის ჩამოგდება, გადასწყვიტა მასთან ბრძოლა მის მოსასპობათ.

პირველად შე ვარლენი „მარსელიზის“ რედაქციაში გაცივანი.

არას დროს არ დამავიწყდება მისი ქაბუკი მშვენიერი სახე, რომელიც უკვე თეთრი თმით იყო დაფარული, ვერ

დავიფიქრებთ მისი შავი თვალების ღრმა გამომეტყველებას, მის გულ ჩათხრობილ და სწორ ხმას და ღირსებას, სადაც მის მიხერა-მოხერას.

მას არ უყვარდა ბევრი ლაპარაკი და არას დროს მოთმინებიდან არ გამოდიოდა. მასში შეერთებული იყო გმირის გრძელ-სულოვნება და მოაზრის მელოანხოლია.

ვარლენის როლი კომმუნაში ყველასთვის ცნობილია. ეს იქ ცოტას ლაპარაკობდა და ბევრს აკეთებდა, განსაკუთრებით ის ჟურდთან ერთათ ფინანსთა ადმინისტრაციაში მუშაობდა. მაგრამ შემდეგში ინტენდანტობაზე გადავიდა, სადაც მას სავესებით შეეძლო მოეხმარა თავისი დიდი ორგანიზატორული ნიჭი.

ვერსალელები რომ პარიზში შევიდენ, იგი უკანასკნელ ღონის ძიებამდე გმირულად იბრძოდა, გათავებისას კი ის კომმუნის დამმარცხებლებმა ტყვეთ წაიყვანეს.

უკან ხელგააკრულს, ტალახით, ფურთხით და სისხლით შე ლესილს იმას ორ საათზე მეტ მონმარტრის ქუჩაზე დაატარებდენ; გარს ეხვეოდა სულ-მდაბალი ბრბო, რომელიც მას მხეცურად სცემდა და ლანძღავდა,—ამით უნდოდათ მტრების დამატკობელი სიმხეციით მისი სიკვდილის წინა მობედი აგონია გაეგრძელებინათ.

მაგრამ ხანგრძლივმა წამებამაც ვერ შესძლო მისი მედგარი ბუნების შერყევა.

მის სახეზე სრულებით არ იხატებოდა მოუთმენლობა, რისხვა, ან სისუსტე,—ის გაფითრებული და წყნარი, სიტყვა წარმოუთქმელათ, ღინჯად, ავლებდა თვალს თავის ჯალათებს.

ბოლოს, როგორც იქნა, ტყვიებმა შეწყვიტეს მისი ტანჯვა-წამება.

ის იმდენათ დიადი იყო თავის უშიშრობით, რომ მისმა მტრებმა და ჯალათებმაც კი ვერ შესძლეს ეს უარყოთ.

აი, ამდროის ერთი რეაქციონურ ჟურნალიდან მთელათ ამოღებული ამბავი მისი სიკვდილის შესახებ; „ლაფაიეტის ქუჩაში დატყვევებული ვარლენი, მონმარტრისკენ წაიყვანეს.

„ხალხის გროვა თანდათან უფრო და უფრო იზრდებოდა, ასე რომ დიდი გაჭირებით მონმარტრის სიმაღლეთა ძირს მიადწიეს. აქ ტყვე წარუდგინეს რომელიღაც გენერალს, რომლის სახელიც მე აღარ მახსოვს. მორიგი ოფიცერი მიუახლოვდა მას, რალაც ჩასჩურჩულა და მანაც პასუხად ეს სიტყვები წარმოსთქვა: „იქ, ამ კედელს უკან“.

„ამ ოთხი სიტყვის გარდა სხვა ვერაფერი გავარჩიე მათს ლაპარაკში და თუმცა მათს აზრში ექვის შეტანა არ შეიძლებოდა, მაგრამ მაინც მინდოდა მენახა ბოლომდის სიცოცხლის უკანასკნელი აქტი ერთ ამ საშინელ დრამის შემქნელთაგანისა. მაგრამ საზოგადოების შურისძიებამ სხვანაირად გადასწყვიტა.

„როდესაც გასამართლებული დანიშნულ ადგილზე მიიყვანეს, მოისმა ვილაყას ხმა, რომელსაც მაშინვე სხვაც მრავალი აყვა; „ძლიერ აღრეა! კიდევ გავატაროთ ეგ!“.

„სევდიანი პროცესისა ხელახლა დაიძრა, მივიდენ როზეს ქუჩაზე, მარა მასზე მოთავსებულმა მთავარმა შტაბმა პროტესტი განაცხადა დასჯის წინააღმდეგ“.

„ამ აუარებელი ბრბოს თანხლებით, რომელიც თითქმის ყოველ ნაბიჯზე უფრო და უფრო იზრდებოდა პროცესისას ხელახლა მონმარტრისკენ დაბრუნება მოუხდა“.

„სურათი სულ მეტათ და მეტათ უბედურების მომასწავებელი ხდებოდა. ამ კაცმა, თუმცა თავიდანვე იცოდა რა ბედიც მოელოდა, მაგრამ ის ისეთის სითამამით და მედგარი ნაბიჯით მიდიოდა, რომ მნახველი უნებურათ იტანჯებოდა

ლა ამ ხანგრძლივი აგონიის დანახვაზე, მიუხედავად იმ დანაშაულობათა, რომელნიც დასჯილმა ჩაიდინა.

„მაგრამ, აი, როგორც იქნა დასჯილი მიიყვანეს სასჯელის ადგილას. იგი კედელთან დააყენეს და სანამ აფიცერი ჯარის კაცთ სასროლოთ დააყწობდა; ერთმა მათგანმა, რასაკვირველია, უცოდინარობისა გამო, ჩახმახი გამოსწია, მაგრამ თაფმა უმტყუნა. იმავე წამში იგრიალეს თაფებმა და ვარლენიც დაეცა.

„მაშინვე მიცვივდენ მასთან ჯარის კაცნი, რომელთაც კიდევ ცოცხალი ეგონათ და თაფის კანდახებთ დაუწყეს უწყალოთ ცემა: „ხომ ხედავთ: მკვლარია, თავი დაანებეთ!“ უთხრა აფიცერმა.

ასეთია მოთხრობა მტრისა, ერთი იმ გარეულ მხეცთაგანის, რომლებიც სიმხეცით დაეცნენ დამარცხებულ ხალხს და დასჯას ისე ესწრებოდნენ, როგორც დღესასწაულს.

თუმცა ეს მოთხრობა განძრახ რბილათ არის გადმოცემული, მაინც ჯალათთა საზიზღარ სისასტიკეს და მათი მსხვერპლის გმირობას უკეთ გადმოვცემს, ვიდრე ეს მთელ ტომებათ დაწერილ წიგნებს შეეძლო.

ეს ცოცხალი სურათია, რომლის დავიწყებაც შეუძლებელია.

ასეთი იყო ვარლენის ბოლო, რომელმაც თავისუფლების და სიპართლის სამსახურში წამებით დააგვირგვინა თავისი სიცოცხლე.

ასე დიდხანს მიტომ შეეჩერდი ამ ორს სურათზე, რომ ეს ორნი სრულათ ხატვენ კომუნალისტურ მოძრაობის ორსავე მხარეს, და შეიძლება მათ პარიზის კომუნის ორი კუთხე უწოდოთ.

დღევანდელი — ეს ბურჟუაზიული იაკობინელია, რომელმაც დავიწყა თავისი ჩამომავლობა, აღზრდა, ინსტინქტები და კასტიური ტრადიციები, გახდა სოციალისტი, რომ ხალხს შეერთებოდა, და მასთან ერთათ წასულიყო სოციალურ თავისუფლების დასაპყრობათ.

ვარლენი, — ეს თვით ქაბუკი ხალხია, რომელსაც აღუმართავს თავი, იპყრობს მეცნიერებას და გმირული ვატიცებით მთლათ სოციალურ რევოლიუციას ხატავს. ის თავიდანვე მისი წარმომადგენელი, და მისი სისხლი და ხორცია.

პირველი ეუბნება კომუნას: „შენ სიპართლე ხარ“.

მეორე აუწყებს გაკვირვებულ ქვეყანას: „ხალხი მზათაა!“ მაგრამ, ჩემს ხსოვნაში რამდენი სხვა სახელია შეკუნჭული, რომელნიც ასეთივე აპოთეოზის ღირსნი არიან; რამდენია კიდევ ისეთი პირები, რომელნიც განხორციელება ასეთივე ღრმა და ამაღლებულ აზრების, იმეორებდნენ იმავე სიტყვებს, ამტკიცებდნენ იმავე ქმედებებს!

კუპიდონი.

(დასასრულ იიქნება).

ეროვნული განხეთქილება და საერთაშორისო პროლეტარიატი.

ამ ორმოცდაათი წლის წინეთ, ევროპის ერთპატარა კუნჭულში, პირველათ გაისმა შემდეგი სიტყვები: «პროლეტარებო ეკავა ქვეყნისა, შეერთდით!» იმათი რიცხვი, ვინც პირველათ გაიმეორეს ეს სიტყვები, ისე მცირე იყო, რომ სათვალავათაც არა ღირს. მაგრამ გაიარა ხანმა, და რას ვხედავთ: ეს სიტყვები ყველა მოწინავე ქვეყანაში მშრომელი ხალხის დიდი უმეტესობის ლოზუნგათ გადაიქცა. ისინი გაისმის მუშების მრავალრიცხოვან კრებებზე და მიტინგებზე; ამ სიტყვების წარწერით

გამოდის უთვალავი წიგნები, ბროშურები და დროგამომგებიანი გამოცემები თითქმის ყველა კულტურულ ენებზე. ყოველივე ეს მოწმობს, რომ ამ სიტყვებს მეტათ ღრმა მნიშვნელობა აქვს; რა თქმა უნდა, იმათთვის, ვინც იმათ იმეორებს. ამ ოთხ უბრალო სიტყვაში გამოხატულია მოკლეთ თანამედროვე მუშა ხალხის, პროლეტარიატის, მოძრაობა, მისი შეუწყვეტელი ბრძოლა თანამედროვე ბურჟუაზიული წესწყობილების წინააღმდეგ. ამავე სიტყვებში ჩაქსოვილია კლასობრივი ბრძოლის იდეა, ერთი მხრით, და ყველა ეროვნებათა პროლეტარიატის სოლიდარობა, მეორე მხრით. პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით, — ეს იმას ნიშნავს, რომ პროლეტარები დღეს არათუ დაჩაგრული არიან გაბატონებულ კლასების მიერ, არამედ იმათი ძალა ჯერ კიდევ დაქაქსულია, იმათში ჯერ კიდევ არ განმტკიცებულა სოლიდარობა. პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით, — როცა ჩვენ ამას გავიძახით, ეს კიდევ იმას მოასწავებს, რომ პროლეტარიატის იდეის გამარჯვებისათვის, ე. ი. სოციალიზმის განსახორციელებლათ საჭიროა სოლიდარობა განმტკიცდეს არა მარტო ერთი ერის პროლეტარიატში, არამედ საჭიროა ყველა ეროვნებათა და ყველა ქვეყნის პროლეტარიატი შეერთდეს ერთი წითელი დროშის ქვეშ. მრავალი პირობები: — ეთნოგრაფიული, გეოგრაფიული, ისტორიული, საწმუნებრივი ხასიათისა ხშირათ ფარდას აფარებენ და ბურჟუაზია ახვევენ კლასობრივ ბრძოლას. ამიტომ აუცილებლათ საჭიროა, რომ ეს ფარდა და ეს ბურჟუაზიული გაფანტულ იქნას და კლასობრივი ბრძოლა ყველგან, ყოველ ქვეყანაში, ყველა ერში, სინათლეზე იქნას გამოტანილი. რაც აღრე მოხდება ეს, მით უფრო დაჩქარდება პროლეტარიატის საბოლოო მიზანი — სოციალისტური წესწყობილების განხორციელება. ამიტომ ჩვენ შედგრათ უნდა ვებრძოდეთ ყოველგვარ ნაციონალისტურ პარტიებს, რომლებიც წინ აყენებენ «ჩვენი დიდებული წარსულის» ხსოვნას, რომლებიც ერთი ყოველად უმნიშვნელო არხეოლოგიური წარწერისათვის მზათ არიან მტრობა და შუღლი ჩამოაგდონ ორ მოძვე ხალხს შორის, და ერთი ერის მუშები მეორე ერის მუშებს მიუსიონ. ბურჟუაზიული პარტიებისათვის ძლიერ ხელსაყრელია სხვადასხვა ერის მუშებში უთანხმოების ჩამოგდება.

თანამედროვე ეროვნული შუღლი და მტრობა ჰირდაპირ ბურჟუაზიული წარმოების ნიადაგზეა აღმოცენებული. თუ დღეს სომხებსა და თათრებს შორის მტრობა და შუღლია დათესილი, თუ რუსებსა, სომხებსა და ქართველებში ეროვნული ბრძოლა ხდება, ეს მხოლოდ იმას ნიშნავს, რომ ერთი ერის ბურჟუაზია მეორე ერის ბურჟუაზიას ებრძვის. რა თქმა უნდა ამ ბრძოლას ბურჟუაზია საერთო ხასიათს აძლევს, მას ეს ბრძოლა ეროვნულ, მთელი ხალხის, ბრძოლათ გამოაქვს. აქ ბურჟუაზია ვითომც თავისი ერის მუშა ხალხის დამცველიც გამოდის, და ამიტომ კლასობრივი წინააღმდეგობა, რომელიც შეადგენს თანამედროვე საზოგადოებრივი წესწყობილების საფუძველს, იჩრდილება. რასაკვირველია ბოლოს მუშა ხალხი მაინც შეიგნებს თავის მდგომარეობას, გაიგებს, თუ როგორ მეგობრობას უწევდა მას ბურჟუაზია. იმ ქვეყნებში, სადაც პროლეტარიატი საერთოთ ძლიერს და შეგნებულ საზოგადოებრივ ძალას წარმოადგენს, ბურჟუაზიული ნაციონალისტურ პარტიების ხრიკებს და ოინბაზობას გასაველთ აღარ აქვს. ასეა ევროპის, ამერიკის და ავსტრალიის მოწინავე ქვეყნებში. იმ დროს, როცა გერმანიის და საფრანგეთის ბურჟუაზიული პარტიები ერთი ერთმანეთს გაქრობას უქადიან, იმავე ქვეყნების პროლეტარიატი ერთი ერთმანეთს ძმობას და სოლიდარობას უცხადებს, და ეს მათ არა ერთხელ დაუ-

